

Ezzel a költeménnyel kezdődik a hagyományosan öt kötetre osztott Zsoltárok könyvének negyedik nagyobb egysége. A zsoltár Mózesnek, „Isten emberének” a nevét viseli, sőt, a hagyomány neki tulajdonítja az itt egymás után következő mind a tíz zsoltárt, s ezt a feltételezést egyes szövegrészek bizonyos mértékig alá is támasztják. Ebben az esetben pedig joggal állíthatjuk, hogy Mózes nemcsak a zsidóság első és legnagyobb próféta volt, de benne tisztelhetjük a zsoltárnak, ennek a bibliai héber műfajnak a megteremtőjét is.

A zsoltár a megpróbáltatásokkal teli emberi életet ecseteli, amelyet Isten haragja okoz. Ennek súlyát nemcsak az egyén, de az egész nép is érezheti. Kéri az Örökkévalót, tanítson meg bennünket, hogy rövid életünket jól tudjuk véghezvinni, s hogy a jótettek irányába állítsuk. Maga a költemény tartalmilag három szakaszra bontható:

1. A szűkre szabott emberi élet, szemben az isteni örökléttel: 1–5. vers.
2. Az emberek szenvedéseit bűneik miatt Isten haragja okozza, ezért adjon Isten számunkra bölcs szívet: 6–12. vers.
3. Mutassa meg Isten szeretetét népe iránt, és segítse meg: 13–17. vers.

S most jöjjön az új fordítás:

Mózesnek, Isten emberének imája. Uram, menedékünk voltál nemzedékről nemzedékre. Mielőtt a hegyek megszülettek, (mielőtt) létrejött a Föld, a világegyetem, öröktől örökké Te vagy az Isten. Te viszed a halandót az alázat felé, és szólsz: térjtek meg, embernek fiai! Hiszen szemedben ezer esztendő, mint a múlt tegnapi nap, mint az éjjeli órség ideje. Elragadod őket, olyanok lesznek, mint az álom, mint a reggel sarjadó fű: reggel rügyet hajt és virágzik, este leszakítva hervad. Hiszen elvesznének haragodban, indulatodban megrendülünk. Bűneinket Magad elé állítod, arcod fényébe titkainkat, mert fellobbanásodban minden napunk elenyészik, éveink szétfoszlanak, mint a lehelet. Életünk ideje hetven év, jó erőben nyolcvan esztendő, dicsőségük baj és gyöttelelem, mert gyorsan múlik, és mi tovarebbenünk. Ki ismeri haragod hatalmát, félelemkeltő indulatodat? Napjainkat számba venni taníts meg úgy, hogy bölcs szívhez jussunk! Térj vissza mielőbb, Örökkévaló, és könyörülj szolgálóidra! Már reggel lakjunk jól szeretetteddel, hogy örvendezzünk és vidagodjunk egész életünkben. Adj örömet gyötrelmes napjaink szerint, hiszen annyit rossz évet láttunk! Jótetted tündököljön szolgálóidra, ékességed a fiaikra! Legyen Urunk Istenünk öröme rajtunk, és kezünk munkáját alapozd meg, bizony, megalapozod kezünk munkáját!

Zsoltárunk Isten örökkévalóságának gondolatával kezdődik: a Teremtő már műve előtt is létezett, „mielőtt a hegyek megszülettek, (mielőtt) létrejött a Föld, a világegyetem”. A mondat második felében szereplő ige vajdást is jelent, ezért egyes bibliafordítók úgy vélik, itt a zsoltár Mózes I. könyvének teremtéstörténetére utal, mely szerint a Föld mint anya hozta elő, szülte meg a növény- és állatvilágot. „Te viszed a halandót az alázat felé”, vagyis Isten arra készíti az embert, hogy bűneiből megtérjen. Vannak azonban, akik ezt is utalásnak vélik a teremtéstörténetre, mely szerint az ember büntetése: „visszatérsz a földre, amelyből vétetél, mert por vagy, és a porba térsz vissza” (Mózes I. könyve, 3. fejezet 29. vers). Ebben az esetben így kellene fordítanunk: „Te viszed vissza a halandót a porba.”

Az örökkévalóság tükrében az emberi élet múlt pillanat, hangsúlyozza a szerző, „mint az éjjeli órség ideje”, vagyis az éjszaka középső harmada, amelyre reggel nem is emlékezünk. A zsoltár 5. versét mi a hagyományos bibliai dallamjegyek alapján fordítottuk, de sokan a záró dallamjegy ellenére így ültetik át: „olyanok lesznek, mint reggel az álom, mint a sarjadó fű”. A költői hasonlatok mindenképp az emberi élet múlt voltát érzékeltetik. Az ember átlagos életideje a zsoltáros szerint „hetven év, jó erőben nyolcvan esztendő”, ám tele van bajjal és gyötrellemmel, mielőtt végképp „tovarebbenünk”. Az emberi élet jelentősége nem más, mint sok fáradtság, vesződség és megpróbáltatás. Az itt előforduló héber *róháv* szó büszkeséget, dicsőséget jelent.

A 11. vers kissé nehezen érthető. Sokak szerint Isten haragja éppúgy nem felfogható az ember számára, mint az iránta való tiszteletteljes félelem: „Ki ismeri haragod hatalmát, félelemkeltő indulatodat?” Mások viszont úgy vélik, itt a szerző a „miért szenved az igaz ember?” ősi kérdésére utal: „Ki ismeri haragod hatalmát, indulatodat tisztelő félelmed miatt?” Ezután a költő kéri Isten: „napjainkat számba venni taníts meg”, hogy az ember úgy élje rövidre szabott életét, hogy minden egyes napnak megtalálja a jelentőségét és értékét, mert ha így teszünk, „bölcs szívhez” jutunk.

A 12. mondatról a zsoltárszerző imával fordul az Örökkévalóhoz, hogy haragjától térjen vissza, bocsásson meg, ahogyan azt a Mózes által a Tórában is megfogalmazott isteni tulajdonságok között is olvashatjuk (Mózes II. könyve, 32. fejezet 14. vers). Az eredeti szövegben a mondat közepén egy felkiáltást találunk: „meddig még?”, vagyis ne kelljen sokat várnunk a megbocsátásra. Mivel ez a magyar fordításban meglehetősen zavaró lett volna, így ültettük át: „Térj vissza mielőbb, Örökkévaló”. A zsoltár zárómondatát („Legyen Urunk Istenünk öröme rajtunk, és kezünk munkáját alapozd meg, bizony, megalapozod kezünk munkáját!”) többször is idézik a zsidó imarendben, így a szombat búcsúztatása alkalmával is.

Raj Tamás

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Jákov és családja (Vájécé)

Vájécé szakaszában – amit november 28-án olvasnak fel – Jákov megérkezik Háránba, ott is nagybátyja, Láván házába, ahol első látásra beleszeret Ráchelbe. Az apósjelölt becsapja Jákovot, hét éven át keményen dolgoztatja, hogy ezzel lerója a fizetendő „hozományt”, majd az idősebb lányát, Leát adja hozzá. Jákov, akit otthon testvére gyilkos dühé vár, lenyeli a mérget, és további hét esztendőn keresztül legelteti apósa nyájait – Ráchelért.

Ez alatt az idő alatt Lea hat fiat szül neki: Reuvent, Simeont, Lévit, Jehudát, Jiszachárt és Zevulunt (majd később egy lányt, Dinát). A két feleség két szolgálója szintén Jákov felesége lesz, és Bilha, valamint Zilpa további 2-2 fiút szül neki. Már tíz fia van, és Ráchel még gyermektelen. Ez a család drámája; Ráchel, a kedvenc feleség, Jákovot vádolja – egyes exegeták szerint öngyilkossággal fenyeget, ha Jákov nem gondoskodik gyermekáldásról. Jákov dühösen hártja el a vádat: ez nem az én hibám, nekem vannak gyerekeim... A midrás szerint az Örökkévaló megróttá Jákovot, amiért keményen beszélt szenvedő feleségével, akin végül is megkönyörül az Isten, megnyitja méhét, és Ráchel megszül Józsefet.

Ez 14 évvel azután történt, hogy Jákov elhagyta a szülői házat. Most már szeretne hazamenni, már nem fél Ézsautól, de Láván erősködik, hogy maradjon még, és majd részeseést ad neki a nyájból.

Amikor megunja apósa egyre ellenségesebb viselkedését, Jákov elhatározza, hogy hazamegy. Kihívátja két feleségét, Ráchelt és Leát a legelőre, és megtanácskozza velük a dolgot. Azok támogatják a tervet, és Jákov búcsú nélkül távozik.

A megsértett Láván utánairamodik, és utoléri szökött vejét Gileád hegyénél. Előző este álmot látott, melyben Isten nyomatékosan figyelmeztette, ne merjen Jákovnak se jót, se rosszat tenni. Miért ne tegyen jót? – kérdik a Talmud-bölcsök. Azért, mondják, mert a rossz ember „jósága”, szívéssége rossz, irritáló a cádíknak.

Útban hazafelé Jákov újra anyagyalokat látott, azokat, akik jöttekor a határig kísérték. A helyet elnevezte Máchánájimnak, ami azt jelenti, hogy két tábor: az ereci és a külföldi anyagyalok tábora.

A szakasz haftaráját Hoséa próféta adja. A haftara úgy kezdődik, hogy „És Jákov Arám mezejére szökött és ott egy asszonyért őrzött (nyáját). De Isten próféta által hozta ki Izraelt Egyiptom országából és próféta által őriztetett meg (maradt fenn).”

Ráv

Ünnepség Ős-Újországbán

Cfáton, a Magyar Nyelvű Zsidóság Emlékmúzeumában már hagyományosnak számító esemény az évente megrendezett Herzl-nap. A Lustig házaspár fáradhatatlan, elkötelezett gyűjtő és ismeretterjesztő tevékenysége hozta létre ezt a páratlan intézményt. Roni Lustig szüleihez méltó elhivatottsággal vezeti a múzeumot, melynek fenntartásában és fejlesztésében végzett tevékenységéért 2007-

Herzl hívei között

ben Hiller István, a Magyar Köztársaság kulturális minisztere Pro Cultura Hungarica-díjban részesítette. Figyelemre és követésre méltó, hogy nemcsak emléket állítanak a magyar zsidóságnak, hanem aktív oktatási tevékenységet is folytatnak a fiatalok körében.

Az idei megemlékezés hazánk megálmodójáról a sátoros ünnepek idejére esett. A szervezők szukkával, színvonalas, szép programokkal, magyaros kóser ételekkel várták a látogatókat, akik az ország különböző területeiről és külföldről is érkeztek.

A találkozó első részében, a múzeum meglátogatása után, a baráti összejövetelek során a kertben felállított színpadon a jelenlévők közül többen előadást, megemlékezést tartottak. Bárki elmesélhette saját hazatérési élményeit, családja történetét. Elismerésre méltó az igyekezet, melynek eredménye volt a még diákkorú fiatalok és az aranykorú holokauszt-túlélők találkozója. Köztük olyan fiatalok is voltak, akik a Szochnut segítségével Magyarországról érkeztek hazánkba tanulni.

Új olék is részt vettek az eseményen, láthatóan megilletődve, de feloldódva, „hazaérkezésüket” spirituális élményként átélve, Herzl szavait idézve: „Ha akarjátok, nem mese.”

A finom ebéd és társalgás után, ahol a zenei aláfestést Lior Milinger szaxofonos és Ofir Tál dobos duója szolgáltatta, a szemközti Bét Jigal Alon színházteremben folytatódott a megemlékezés.

Orna Mundschine askeloni egyetemi tanár, műsorvezető a múzeum baráti körének nevében mondott köszönetet a Lustig családnak hosszú, kitarató kutató-gyűjtő és oktató munkájukért. Ezt követően meghallgathattuk Roni Lustigot az intézmény történetéről.

Ilan Sochat, Cfát polgármestere is elismerőleg nyilatkozott a Lustig család hiánypótló tevékenységéről és arról, hogy a múzeum a város egyik büszkesége.

Chanah Jablonka professzor, a Ben Gurion Egyetem történészprofesszora, neves holokauszt-kutató, az Izrael Állam történelme tanszék vezetője Herzl szerepéről és Izrael megalakulásáról beszélt. Jablonka a múzeum alapítványának elnöke és baráti körének előljárója is.

Szentgyörgyi Zoltán, a Magyar Köztársaság nagykövete hozta el a jelenlévőknek Magyarország üdvöz-

letét a megemlékezés alkalmából. Kíséretében ott találhattuk Lányi Eszter kulturális és Korányi László technikai ügyekkel és kapcsolatokkal foglalkozó attasét.

Ariel Feldstein Sapir akadémikus „Ki vagy te, Herzl Tivadar?” címmel tartott előadást.

Kedves volt a Magyarországról itt tanuló két kislány humoros-komoly párbeszéde Izraelhez való kötődésükről.

Jorám Táhár Lev Zsidó komédiája és hazafias verseinek saját maga által megzenésített változata igazi művészi élményt nyújtott mindannyiunk számára. Öröm volt betekinteni sokoldalú munkásságába.

A közönséget annyira elragadták a dalok, hogy együtt énekeltek az előadóval, többek közt azt a refrént, hogy „ha jó, ha rossz, ez Izrael, a hazánk”. E sorok írójának egyik legnagyobb élménye volt Jorám Táhár Lev verse Éli Netzer fordításában Izraelről.

Jó érzés volt látni a rendezvény végén, hogy az idősebb vendégek szinte megfiatalodva távoztak, hiszen országunk alapítói ők, akik újra és újra átélhetik velünk együtt, hogy álmuk – Herzl Tivadar álma – valóra vált.

Ezúton kívánok a Lustig családnak mindannyiunk nevében további eredményes munkálkodást és jó egészséget az Örökkévaló segítségével a magyar zsidóság hagyományainak és történetének bemutatásához.

Schlesinger Hanna, Tel-Aviv

Mose Kantor, az EZSK elnöke a brüsszeli Európa-zsinagóga szószejékén

Körzeti kitekintő

Debrecen

A hívó szó meghallgatásra talált, és a környező településekről sokan felkeresték zsinagógánkat az ünnepeken. Ezeket a napokon kóser konyhánk rendelkezésre állt az ebédet igénylők számára.

Az előimádkozók közösségünk tagjai, valamint itt tanuló izraeli egyetemisták voltak, akik már évek óta itthon érzik magukat közöttünk.

A DZSH rabbija, Aser Ehrenfeld emlékeztetett arra, mi a Ros Hásáná jelentése, jelentősége, mennyire fontos együttlétünk, együvé tartozásunk, és annak a bizonyos lángnak a továbbadása, fennmaradásunk érdekében. Ezen jeles napokon együtt kérjük a Mindenhatót: „Jó évre írassál be és pecsételtessél meg!” Ezért is fontos parancsolataink betartása.

Tisri hó 10-e Jom Kippur, az év különleges napja, melyet a Kol Nidré előz meg. Ezen az estén templomunk zsúfolásig megtelt. Jom Kippur az egyetlen nap az évben, amikor az ember akaratan felülkerekedik az ima szükségessége. Ezen a napon is megemlékeztünk a „mennyeiben ünneplő” családtagjainkról, a soában elpusztított hatmillió zsidó áldozatról, az izraeli hősi halottról.

Hitközségünk udvarára két sátrat építettünk. Az egyik már több éve hagyományosan a Debrecenben tanuló izraeli diákoké, mivel a közösségünknek épített szukka – hála Istennek – nem elegendő erre a célra. A szimchát fokozta, hogy chol hámojdokor a diákok szabadtéri mulatságot rendeztek, grillstűssel egybekötvé.

Szukkot idején a DZSH sátrában fogyasztottuk a közös ebédeket, Szimchát Torakor vidám énekléssel és tánccal vittük körbe az előírás szerint a tórat.

A Debreceni HAPOEL kérése

A Debreceni HAPOEL Egyesület pályázati úton lehetőséget kapott egy sport és rehabilitációs klubhelyiség kialakítására. Az eddig befolyt pályázati pénzekből, adományokból és társadalmi munkából elkezdtük az infrastruktúra kialakítását. Előreláthatóan az eddig rendelkezésünkre álló keret nem lesz elegendő a beruházás teljes befejezésére. Az, aki bármilyen anyagi, tárgyi vagy fizikai (munka) segítséget tud nyújtani, kér-

jük, támogassa kezdeményezésünket. A készpénzen kívül elfogadjuk: sporteszközöket és bárminemű segítséget, amely hozzájárulhat a beruházás sikerességéhez. Számlaszám: 60600084-10058822.

Fohn György
tel.: +36-52-415-861
mobil: +36-30-645-75-07
fax: +36-52-322-745
e-mail: fohn@freemail.hu

Meghívó

a Budapesti Zsidó Hitközség
közgyűlésére

2009. december 10., 16.00 óra
(Budapest VII., Síp u. 12. II. emelet Díszterem)

Nyitóima

Elnöki megnyitó

Napirendi pontok:

1. A BZSH 2010. évi költségvetési tervének elfogadása
2. A 2009. évi I.–III. negyedévi gazdálkodásának értékelése
3. A BZSH tulajdonát képező ingatlanok elidegenítésének engedélyezése
4. Egyebek

Záróima

Megjelenésére feltétlenül számítunk.

Hittestvéri üdvözléssel:

Streit Sándor
elnök

Zoltai Gusztáv
ügyvezető igazgató

MEGHÍVÓ

November 25-én, szerdán,
14 órakor

kántorkoncertet

rendez az Alma utcai szeretetotthon!

Fellépők: Biczó Tamás, Kardos László,
Rosenfeld Dániel Imre, Vencel György,
Zucker Immanuel.

Zongorán kísér: Pásztor Raymond

Cím: XII. kerület, Alma utca 2.

FÉL ÉVSZÁZADA TÖRTÉNT

Egy veszélyes bibliográfia

1.

Ötven évvel ezelőtt jelent meg „A magyarországi faszizmus zsidóüldözésének bibliográfiája, 1945–1958”, amelyet Geyer Arthur budai főrabbi állított össze több mint négyéves kitartó munkával, és Scheiber Sándor professzor, az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója írta hozzá az előszót. Erre a bibliográfiára nagy szüksége volt a tudományos kutatásnak 13 évvel a holokauszt után, hogy átfogó képet alkothasson e korszak magyarországi történelméről. A történészek és a közelmúlt eseményei iránt érdeklődést mutató széles rétegek nagy várakozással tekintettek erre a fontos műre.

Mint derült égből a villámcsapás, úgy jött a hír, hogy a megjelenése után azonnal betiltották e kiváló munkát, amely hosszú idő szorgalmas kutatásának eredményeként jött létre. De nemcsak betiltották a terjesztését, hanem minden példányát zúzdába szállították és megsemmisítették! Csak az Országos Széchényi Könyvtárban és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában maradt egy-egy példány, szigorúan zárva. E példányokat még ma sem lehet kikölcsönözni. Most már legalább az olvasóteremben tanulmányozhatók, de azelőtt teljesen elzárták őket a nyilvánosságtól.

Mi lehet ennyire veszélyes egy bibliográfiában? Milyen szörnyű titok fűződhet hozzá? Főleg ehhez a bibliográfiához, amely a magyarországi zsidóüldözéssel foglalkozott, amelynek az akkor uralmon lévő párt vetett véget – a saját állításuk szerint.

E rejtély kibogozása közben félelmetes thriller körvonalai bontakoztak ki!

Vizsgáljuk hát meg, milyen veszélyes anyagot tartalmazott ez a kiadvány, hogy ilyen drasztikus intézkedésre sarkallta a Kádár-rendszer urait!

Kezdjük Scheiber professzor Előszavával.

„Több mint egy évtizede vettem fel azt a tervet – írja a rabbiképző akkori igazgatója – hogy a magyarországi zsidóság faszizmus okozta tragédiájának adatait kutassuk fel és történetét hitelesen írjuk meg. Egy évtizednek kellett eltelnie, míg a Conference on Jewish Material Claims anyagi segítségével ez most megvalósulhat. Az első kiadvány e bibliográfia, amely a további munka alapvetése és elengedhetetlen segéd-eszköze.” Így vezeti tehát be a professzor a kiadvány háttérét, majd folytatja:

„Szerzője dr. Geyer Arthur, az Országos Rabbiképző Intézet végzettje, aki Goldziher professzor vezetése mellett már azelőtt is végzett tudományos munkát. (...) 1954-ben a jelen könyvészeti munka elvégzésére kapott meghívást intézetünk könyvtárába.

Ez a bibliográfia az általa összegyűjtött anyagnak egy részét tartalmazza. Az önállóan megjelent (történeti, szépirodalmi és művészeti) műveken kívül gyűjtőmunkákból, folyóiratokból és hírlapokból azokat a cikkeket hozza csupán, amelyek forrásmunkáknak számíthatnak. Ugyanígy elmarad a magyarországi zsidóság szenvedéseire és pusztulására vonatkozó, külföldön megjelent magyar és más nyelvű művek felsorolása, mert nem léphetett fel a teljesség igényével.

Geyer dr. bibliográfiája különbözik minden más ilyentől abban, hogy az egyes tételek után rövid tartalmi kivonatot is ad, s így a külföldi kutató – az anyag lelőhelyeitől távol – tájékozódhatik, mit hol találhat. Ezt célozzák a bőséges indexek is.

A faszizmus pusztításainak irodalmáról másutt már jelentek meg bibliográfiák, a magyar nyelvű irodalom e téren szinte teljesen ismeretlen. Ezzel a művel mi tehát – Arany János szavaival szólva – »igazán tar-

Scheiber Sándor. Gyakran idézte Arany Jánost

tozunk«. Tartozunk az egyetemes zsidó tudománynak, a magyar zsidóság történetének és a hatszázezer magyar-zsidó mártír emlékének.

Fáradtság, körültekintő és pontos munkájáért minden kutató és olvasó részéről hála illeti meg a szerzőt.

Scheiber Sándor”

Geyer Arthur a Bevezetésben előrebocsátja, hogy ez a „nagy nyilvánosság elé kerülő bibliográfia tulajdonképpen második része annak az összeállításnak, mely a magyarországi faszizmus zsidóüldözését tárgyaló valamennyi, 1919 óta megjelent könyv, tanulmány és cikk felsorolását tartalmazza. Hogy ennek a munkának előbb a második részét bocsátom a nyilvánosság elé, annak oka az, hogy az 1945 után megjelent irodalom cenzúramentesen, hitelesen ismertethette azokat az eseményeket, melyeket a faszizma uralom elnyomása nem engedett a valósághoz híven közzétenni. A kor esetleges történetírója szempontjából tehát ez a bibliográfia az értékesebb.

A folyóiratokból és a hírlapokból a legfontosabb történelmi adatokat tartalmazó közleményeken kívül azokat is kiválasztottam, melyek a faszizma idők eseményeit és azoknak a felszabadulás utáni utóregzéseit történetkritikai szempontból vizsgálják, azok okait kutatják és tanulságait levonják. A zsidó probléma körüli viták a felszabadulás után még hosszú ideig zajlottak, tanulságosnak tartottam, hogy a tárgyilagos tanulmányokat és hozzászólásokat röviden összefoglalva szintén felvegyem.

Könyvem természetesen elsősorban a Horthy–Szálasi-korszak jövődő történetírójának kíván segédessz-közül szolgálni. Minthogy azonban a forrásmunkákhoz való hozzájárulás már ma is csak kis mértékben lehetséges, nem szorítottam pusztá bibliográfiai adatokra, hanem minden könyv, tanulmány és cikk címe alatt annak rövid tartalmát is közöltem, melyből megállapítható, hogy a faszizmus korának mely eseményeiről nyújt felvilágosítást.”

A Bevezetés szövege alatt ott az írás dátuma: 1958. augusztus. Geyer dr. joggal remélhette, amikor 1954-ben, a felszabadulás után 9 évvel elkezdte a bibliográfia összeállítását, hogy ennek megjelentetése elé senki nem fog akadályt gördíteni. Azzal a

meggyőződéssel végezze munkáját, hogy a faszizmus zsidóüldözésének történetét feltáró dokumentumok bemutatását az új rendszer egyenesen támogatja, hisz megdöntésében orszlándrésze volt. A tömeggyilkosságok tetteseit és az azokra uszítókat, a gyűlöletkeltőket „népbíróóságok” elé állította és elítélte a faszizmus bukása után. De amikor elrendelték az évekig kitartó munkával összegyűjtött anyag megsemmisítését, Geyer dr. nem tiltakozott a döntés ellen. Sem ő, sem Scheiber professzor, aki a bibliográfia összeállítását javasolta és lelkesen támogatta, meg sem próbálták a teljesen érthetetlen „ukázra” magyarázatot kérni.

Igaz, akkor, az 1956-os forradalom utáni Kádár-rendszerben, ez nem volt veszélytelen vállalkozás... Még javában folytak a felelősségre vonások, a kivégzések, a súlyos büntetésre ítélek. Érthető módon senki nem vállalkozott arra,

hogy esetleg szembekerüljön a hatalommal. Másrészt a rendszer urai sem tartották fontosnak, hogy magyarázatot adjanak minden rendelkezésükhöz, parancsaikhoz, utasításaikhoz. Ennek rendkívül kirívó eseteiről is hallhattunk.

Egyik ismerősöm például évtizedeken át nem kapott útlevelet, hogy Bécsbe utazhasson. Semmi indoka nem volt a BM-nek, hogy megtagadja tőle az okmányt. Eljárás soha nem folyt ellene, nem vett részt semmiféle rendszerellenes mozgalomban. A pártba nem lépett be, de a tömegszervezetekben aktív szerepet vállalt, mindig lojális állampolgára volt hazájának. A 70-es évek közepén beadott egy kérvényt a minisztériumba, amelyben személyes meghallgatást kért ügyében. Magyarázatot szeretett volna kapni az igazságtalanság okára, hogy számos barátja már Amerikát is megjárta, bár hasonló múlttal és háttérrel rendelkeztek, mint ő. Tőle miért tagadják meg a lehetőséget, hogy a szomszédba kimenjen?

Kérvényére, csodák csodája, hamarosan válasz érkezett! Behívták a BM-be, ahol egy órnagy fogadta. Ott elmondta, mennyiszer utasították el az útlevélkérelmét indok nélkül. Hosszasan ismertette személyi hátterét, tiszta múltját, a magyar államhoz való hűségét. Majd azzal fejezte be logikusan felépített érvei sorát, hogy mindezek ismeretében szeretne választ kapni arra, miért utasítják el pont az ő útlevélkérelmét. A magas rangú rendőrtiszt türelmesen meghallgatta hosszúra nyúló érvelését, egész idő alatt nem szólt közbe, nem szakította meg panasza áradatát. Majd felállt, és mindössze annyit mondott: „Csak.” Ezzel kiment a szobából, ami félreérthetetlenül jelezte, hogy vége a meghallgatásnak.

Ötven év telt el a különleges bibliográfia kiadása és megsemmisítése óta.

Megpróbáltam magyarázatot találni erre a titokzatos rejtélyre. Beültem a Szabó Ervin Könyvtár központi olvasótermébe, és kikértem a bibliográfiát. Tanulmányozni kezdtem az egyes tételeit, hátha nyomára bukkanok olyan adatnak, amely kivívhatta a hatóság dühét és ellenállítását...

(folytatjuk)

Domán István

DEUTSCH GÁBOR

Szatmár vármegye zsidósága

Mottó:

A holtakért a madár énekel
(Kányádi Sándor)

Tizennégy év kutatása, gyűjtése előzte meg *Halmos Sándor* tanár legújabb munkáját. Folytatva azt a sort, melyben Debrecen, majd Hajdú-Bihar megye mártírjainak és megszűnt közösségeinek állított emléket, ezúttal Szatmár vármegye zsidóságáról írt részletes tanulmányt. A téma köteteket is elbírna. Szatmár megye alatt az első világháború előtti állapotot érti a szerző. Ezért szerepel a könyvben például Mátészalka és Csenger, illetve Szatmárnémeti, Nagykároly stb. Az egykori megye legkisebb községe is helyt kap a kötetben. Először meglepett minket a hosszabb történelmi bevezető, de így érthető, hogyan alakult ki a jelenlegi térkép.

A magyar zsidóságot két nagy trauma érte a huszadik században. Az első Trianon, amikor olyan városok és községek kerültek a határon túlra, ahol nagyszámú és meghatározó jellegű zsidó közösségek léteztek, mint például Munkács, Huszt, Dés, Máramarosziget, vagy esetünkben Nagykároly, Szatmárnémeti. Világhírű iskolák váltak megközelíthetetlené, nagy rabbik munkássága szűkült be, sok ember egzisztencia nélkül maradt, üzleti kapcsolatok megszakadtak. Számosan jöttek át Magyarországra szerencsét próbálni, és kis imaszobákban, stíbulókban a hazai szellemiséget, dallam- és szokásvilágot igyekeztek megőrizni. A másik trauma a vészidőszak volt a maga szörnyűségeivel. A magunk példájánál maradva, a települések a különböző döntések nyomán visszakérültek az anyaországhoz, ez öröndetes is lehetett volna, de együtt járt a hazai zsidótörvényekkel, melyek következtében számos nem tisztázott származású zsidót vittek Kamenyec-Podolszka. A német megszállás utáni gettósítással, elhurcolással az ott élő zsidóság több mint háromnegyed része pusztult el.

A szerző leírja, hogy a román fennhatóság alatt is voltak zsidótörvények, atrocitások, munkaszolgálat, vasgárdisták garázdálkodása, de Románia nem adta ki állampolgárait a németeknek.

A könyv részletesen beszámol a zsidók letelepedésének történetéről. A városok nem fogadták be a zsidókat. 1793-ban *Markovics Mátyás* gazdag batizi zsidónak háza volt Szatmárnémetiben és a határon sok földje, mégsem költözhetett be a városba. 1840-ig ezt szigorúan is vetették. 1825-ben a megyében 7305 személy élt, a nemesi családok jóvoltából. *Teleki, Károlyi, Eördögh, Ibrányi, Mándy, Wesselényi, Korniss* birtokain nyertek védelmet. II. József engedélyének nem volt különösebb hatása. Viszont az 1840-es XXIX. c. törvény megnyitotta a városkapukat. Ingtalanvásárlásra, gyárüzem alapítására és a fiatalok mesterségtanulására is nyílt lehetőség. Bányavárosokban továbbra is tilos volt a letelepedés. II. József a katonaságba való sorozást is előírta, gyakorlatilag erre nem került sor. A szabadságharcban mint honvédek és nemzetőrök is részt vettek, amikor erre már lehetőség volt. A nagykárolyi lovas nemzetőrség zászlótartójának zsidó legényt bíztak meg.

(A teljes cikk a mazsihisz.hu-n olvasható.)

A révkomáromi zsinagóga

Bécsi út 68. – lépcső

1945 februárjában találkoztunk vele a Bécsi út 68. bejárata előtt a lépcsőn.

Mi Apámmal épp a sokadik málenkij robotra gyűjtőgető csapatról maradtunk le.

Apám nagy szakállt növesztett, így aztán a „sztári papa” jelmez remekül működött. Az volt a trükkünk, hogy ő kiállt a sorból pisilni, én meg – 13 évesen, a legbutább pofával – ácsorogtam mellette, míg a csoport ellépdelt.

Így érkeztünk a Bécsi út 68. elé. Odasütött a fagyos kora délelőtti nap, és a lépcső emberszabású volt.

Le is ültünk. Apám előszedte az alumíniumcsatos lábast. Kincs volt benne. Bab és lencse keverékéből készült jó sűrű főzelék. Apám szerezte.

Éppen a házunk előtt baktatott egy lovas kocsi, amikor eltalálták a lovakat, meg a két magyar bakát a bakon. Hogy velük mi történt, nem tudom, de hogy a két ló áldásos mézsárszékként működött, az biztos. Persze ki más mert volna kiállni a husikért, mint az Apám. De azt is ő fedezte fel, hogy bab és lencse van a kocsiderékben. Hordta is le a pincébe, az ott lakó néni nagy öröme. Igyekezett. Igen, mert mi csak olyan megtúrt vidékiek voltunk, meg aztán... Mióta sikerült leszöknie a Várból, azóta röpködött a boldogságtól.

(Alig zárták ugyanis körül Budát, már jöttek is a nyilasok egy névsorral – kicsoda remek adminisztráció! – és vitték magukkal. Tauszikékból ugyanis kiverték az őket a Károlyi Mihály utca egyik lakásának szekrényre álcázott szobájában elbújtató nevét.)

Szóval megszökött tőlük, és bennem szétáradt a biztonság melege. Most már nem érdekelt, hogy bombáznak, és hogy meg lehet halni. Semmi! Több hét után újra ott volt velem az Apám!

Most meg – hogy visszakanyarodjam a Bécsi útra – elővette a jéghideg főzeléket meg a házban összekunyerált kenyérszerű valamiket, és én úgy éreztem, ez már a mennyország.

Hozzáálltunk a lakomához. Csend volt. Az utcán senki, csak mi ketten, teli reménnyel. Apám ugyanis – a mindentudó – kiderítette: van egy pontonhíd valahol felfelé a Dunán. Az oroszok csinálták, hiszen az összes híd tropa.

Oda kell eljutni, aztán indulhatunk haza, Debrecenbe.

Ez az én Apám! Nemcsak a nyilasoktól, de az oroszoktól is meg tudott szökni, és most ismeri az egyetlen hidat!

Szóval itt tartottunk, amikor elénk toppant egy kisfiú. Nem is tudom, honnan. Igaz, teljesen elmerültem az Apám nyújtotta finom biztonságban, és tele pofára faltam. Aki akkor nem volt gyerek Budán, meg sem értheti, mit éreztem.

Égyedül! Egyszer csak ott állt előttem. Csendben, és nézett. Azt nézte, hogy eszünk. Mikor észrevettük, abbahagytuk az evést.

Nekem az tűnt fel legelőször, hogy rövidnadrágban van és kiskabátban.

Talán – erre már nem emlékszem biztosan – talán volt egy sál is a nyakában.

De sapkája, az volt. Olyan simléderes, úgy hívtuk: „smicisapka”.

Állt és nézett. Képtelen vagyok felidézni, hogy ez az állókép, ami olyan a fejemben, mint egy fotó, mikor mozdult meg.

Talán Apám? Talán ő volt az, aki megszólította? Megállom, hogy ne találjak ki így utólag, felnőtt fejjel egy megindító párbeszédet.

Inkább csak az emlék.

Kiderült, hogy ő egy zsidó kisfiú, egy velem egykorú kölyök. Meg hogy teljesen egyedül bujkálta végig az elmúlt szörnyű heteket, hónapokat. Szüleiről, rokonairól semmit nem tud. És az is biztos, hogy nem kért enni, míg – végül – Apám meg nem kínálta. Csak állt ott.

Akkor mellém ült, és igen szerényen elkezdett enni. Rémlík, mintha Apám – valami ruhadarabbal megtörtölt – kanálával.

Ő meg én ettünk az alumíniumcsatosból. Amire biztosan emlékszem: irigyeltem! Úgy néztem rá, mintha egy meséből lépett volna ki. Nem tudtam elmozdulni az összehasonlítás súlya alól. Mert ugye én...

Én itt vagyok az Apám, a mindentudó, mindenható Apám védelmében, remek meleg ruhákban.

EZ MEG! Ez meg rövidnadrágban, egyedül. Akkor én már nagyon jól tudtam, mi az a zsidóság. Amikor későbbi nevelőanyám megjelent Apám mel-

„Harcra fel!” Könyvrongálásra buzdítanak

Faludy György verseinek állami ünnepekről való kitiltásának ötlete után néhány héttel új, és talán még veszélyesebb gondolatokkal kell szembenéznünk – írja *Andrassew Iván* internetes naplójában. S arra kér mindenkit, gondolja végig a Demokratában megjelent, *Pozsonyi Adám* által jegyzett „Harcra fel!” című írás lehetséges következményeit.

Pozsonyi többek között ilyeneket üzen: „Alakítsunk kis házi kommandókat. Három-négy fős csoportokban fésüljük át a könyvtárakat, és lopkodjuk ki, majd semmisítjük meg a ballib hazáruulás és ízléstelenség fekélygócáit. Ha a kicsempészsés nem megoldható, tépjünk a lapokba, firkáljuk össze, szellemi mérgezésre tegyük alkalmatlanná a futtatott senkiházi mocskait, mit hazaáruló médiánk minden szinten propagál. Ne becsüljük le ezt a feladatot. A világ sorsa szellemi síkon dől el...”

A cikkíró megadja a szabadsapatok indulójának szövegét is: „Spiró ótvar, Konrád átok, Nádasztól meg mindjárt hányok.” Ez legyen a felállítandó kis szabadsapatok indulója, kik hősi, szent harcba indulnak a magyar szellemi élet megtisztításáért. Erkölcsei gátlásuk ne legyen.”

„Ne minősítsük a Demokratát és főszerkesztőjét, *Bencsik András*t, aki ezt megjelentette – jegyzi meg *Andrassew* –, ne minősítsük *Pozsonyi Adám*ot, de még az íráskészségét sem. Mert ennek már nincs értelme. Ne minősítsük azokat a pártokat, író- és újságíró- és egyéb alkotószervezeteket, kulturális közösségeket és szervezeteket, egyházakat, amelyek ezt szó nélkül hagyják. Mindegy is, mit tesznek és mondanak. Cinkosok voltak abban, hogy idáig jutottunk. Már késő: magunkra vagyunk utalva. Csak azt kérem, hogy védjük meg együtt a könyveket. Kérem a könyvtárosokat, a könyvesbolti eladókat, az olvasókat, a vásárlókat, ne engedjék, hogy ezek a gondolatok lábra kapjanak és pusztítsanak ebben az országban.”

Andrassew arra is felhívja a figyelmet, hogy a Demokrata – meglepő módon – a *Pozsonyi-féle* javallatokat közlő szám egy másik oldalán *Milan Kundera* egy gondolatát idézi: „A nemzeteket úgy likvidálják, hogy legelőször elveszik az emlékezésüket. Megsemmisítik könyveiket, műveltségüket, történelmüket. És valaki másféle könyvet ír, más műveltséget nyújt, és más történelmet gondol ki nekik. A

nemzet lassan nem érti jelenét és elfelejti a múltját.”

A Népszabadság szerkesztőjének megjegyzése

Mélységesen egyet kell értenünk *Andrassew Iván* felháborodásával, ezt tettük akkor is, amikor *Faludy György*öt cionista és magyarellenes költőnek titulálta egy meglehetősen tájékozatlan *Jobbik*-aktivista. *Pozsonyi* javaslata – a firkálásos módszer általános iskolás szintje ellenére is – a történelem legsötétebb időszakait idézi: elpusztítani, megsemmisíteni azt, amiben másfajta gondolkodás, értékrend és világszemlélet van jelen. A félelmetes, hogy ötlete nem tekinthető egyedinek. A jobboldali értelmiség érdektelenség miatt háttérbe szorult reprezentánsainak vonnyítása hallatszik ki az elképesztő gondolatok mögül.

A *Bíró Zoltán* nevéhez kötődő *Spiró-botrány* is azt jelezte az érettségi idején, egyesek úgy képzelik, hogy ha leveszik *Kertész, Esterházy* vagy *Nádas* könyveit a polcokról, automatikusan a magukéit tehetik a helyükre. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az utóbbi idők száznál is több támadásában azt is föl lehet fedezni, hogy ez az egyszerre mellőzött és kirekesztett törekvő kör úgy teletszik rá ismert magyar írókra és gondolkodókra, mint a kulacs a kutya vastag bundájába. Úgy gerjesztenek botrányt maguk körül, s kerülnek be végül a nyilvánosságba, hogy ügyesen megválasztják célpontjukat. Ezt is meg kellene tanulnunk kezelni. A kérdés, hogy lehet-e. (*Rab László*)

A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának állásfoglalása

A Nemzeti Kulturális Alap Bizottsága november 2-ai ülésén aggodalommal állapította meg, hogy újabb támadás érte a hazai kulturális élet értékeit – ezúttal a Magyar Demokrata című hetilapban: neves és nemzetközileg is elismert írók könyveinek megsemmisítésére, tönkretételére hívták föl az olvasni nem, csak pusztítani szeretők híveket.

(*Népszabadság, MTI*)

BENCSIK ANDRÁS, A DEMOKRATA FŐSZERKESZTŐJE: POZSONYI ADÁM CSAK VICCELT.

lett – még Debrecenben, a 40-es évek elején –, hát bizony a fülem hallatára szidta nagyapa az Apámat, hogy „összeállt azzal a büdös zsidó nővel!”

Bizony egyetérttem vele. De nemcsak az Apám iránti féltékenységből, hanem azért is, mert én jobban szerettem a német katonákat, mint a magyarokat. Komoly érveim is voltak: „A németek jó szagúak, a magyar bakának meg lábszága van.”

Aztán még sok mindent tanított nekem az a világ. Még azt a nyilas srácot is csodáltam, amikor bejött az udvarra Pesten, 45 telén, a Kecskeméti utcában. Bejött, és kellett neki az a húzós kocsi, ami az udvaron volt. Pillanatok alatt kiderült, hogy az „egy büdös zsidó”.

Vitte volna is, de a fent említett büdös zsidó tapasztalt ember lehetett, mert egy piszkos nagy lakattal oda volt láncolva.

No, és akkor... Akkor a cowboy módra viselt – szememben – „színezüst” forgópisztolyt előkapta, hogy na majd ő szétlővi „...azt a rohadat lakatot!”

Mi, gyerekek, megbabonázva lestük, mi lesz. Mindenki most látott először valódi pisztolyt, amivel, íme, szét fognak lőni egy lakatot! És ő lőtt, és újra lőtt, és közben mind vadabban szidta azt az „átkozott büdös zsidót”.

És akkor – bármilyen nevetséges –, akkor álltam át. Mert bizony az a rohadat lakat füttyült a nyilas siheder színezüst coltjára: rendületlenül őrizte a rábízott kis kocsit. Ekkor már piros volt a siheder feje a dühtől, és mi, gyerekek, rohantunk, ki merre látott. Rohantunk és röhögünk! Addigra már ott dekkolt az ablakok mögött az egész ház. De amikor az utolsó lövés is eldőrdült, kitérültek az ablakok, és zengett, harsogott a röhögés, és a piros fejű is rohant... Kifelé a kapun.

Mostani fejemmel tudom csak, hogy félelmében. Szóval sok mindent tanított nekem az a világ addigra, mire odaértünk a Bécsi út 68.-hoz, mire megjelent ott az a kis srác.

Milyen sok minden történt azóta velem, a világgal, de ma is csodálattal és irigységgel gondolok rá!

De jó lenne, ha ezt elolvassák, és meghívna egy alumíniumcsatos lábas lencse-bab főzelékre, csak úgy hidegen, a Bécsi út 68. lépcsőjére.

De gyorsan, mert lebontják – azt is.

Nagy Márton

Kardos Albert 2009

Immár tizenegyedszer került sor a debreceni Bajcsy-Zsilinszky úton a dr. Kardos Albert emlékére megrendezett Nemzetközi Vers- és Próza-mondó Versenyre.

Az esemény megvalósításában a DZSH, Debrecen városa, a Mazsi-hisz és a Mazsók jeleskedett, lehetővé téve, hogy ebben a felgyorsult és igen nehéz, sok aggodalomra okot adó gazdasági és politikai helyzetben két napra valóban az irodalom, az egymás iránti tisztelet és a béke szigetévé váljon a hitközség díszterme.

Harminchat versenyzőnek (a fővárosból, az ország számos megyéjéből, Szlovákiából, Szerbiából és Romániából) sikerült az épp akkor zajló MÁV-sztrájk ellenére megérkeznie, s felkészültségéről, a vers és próza iránti elkötelezettségéről számot adnia. Az esemény első napja meglehetősen összetett, időigényes volt, és mindenképpen kimerítőnek bizonyult.

Megnyitó gondolatokat a rendezvény fővédnöke, Halász János alpolgármester mondott, majd a DZSH elnöke, Horovitz Tamás üdvözölte a megjelenteket s mondott köszönetet mindazoknak, akik a program létrehozásában közreműködtek.

A zsűri elnöki tisztét Drucker Tibor, az Ex Libris Könyvkiadó igazgatója töltötte be, tagjai pedig Csukás Judit vallástörténész, Fohn Veronika magyartanár, valamint Heller Zolt folklórkutató voltak. A két nap során mindvégig Dickmann Sándor konferált.

Bevezetésként Miskolci Beáta a „Maradandóság városában” című költeménnyel emlékeztetett a verseny névadójára, Kardos Albertre.

Az esemény a Gyermek kategóriával vette kezdetét, melyben nyolc induló állhatott a mikrofon elé, a kötelezőként megadottból csemegeztve, majd a szabadon választottakat előadva. Négyen jutottak tovább közülük. Az Ifjúsági kategória hét fővel képviseltette magát, s közülük szintén négy fiatal mérettethette meg magát a későbbiekben. A Felnőtt kategória nyolc vers- és prózamondóval örvendeztetette meg az irodalom szerelmeseit, heten kaptak újabb előadásra lehetőséget. Legnagyobb létszámban a Szépkorú versenyzők álltak rajthoz, ők tizenegyen voltak, s nyolcuk a döntőbe is bejutott.

A szünetben egy több levéltármányi anyagból válogatott kis kamarakiállítás lehetett megtekinteni Erdeiné Bódán Katalinnak (Hajdúhadháza) a zsidóság múltját idéző gyűjtéséből.

A döntőre – ahol már csak egy mű előadására nyílt lehetőség – is a verseny első napján került sor. Varró Dániel, Janikovszky Éva, Romhányi József, Szabó Magda, Radnóti Miklós, Ady Endre, Pilinszky János, Faludy György, Márai Sándor, Ámos Imre és más költők-írók műveit hallgathatta meg a közönség és a zsűri, amely végül mérlegelte, bírálta a produkciókat. Ezt követően kiírták a másnapi gála programját s a díjazottak névsorát.

Az estébe nyúló verseny vacsora utáni programja zenei csemegét ígért. A Debreceni Egyetem magánének tanszékének opera szakos hallgatói az opera-operett irodalom gyöngyszemeiből adtak ízelítőt Bő-

A legfiatalabb és a legidősebb díjazott

szörményi Judit zongorakíséretével, nagy érdeklődés és nagy siker mellett. Moholy Nagy Ágnes operaénekes tanítványai: Donkó Imre, Farsang Klára, Jasznik Ákos, Lévai Enikő és Harsányi Tamás valóban kiváló nyújtottak.

A másnapi gálát, az értékelést, a díjkiosztást nagy várakozás előzte meg. Bármennyire az irodalom szeretete, a megnyilvánulás lehetősége a fontos, azért egyetlen versenyzőnek sem volt lényegtelen, milyen helyezést ért el.

Tizenketten szerepelhettek ezen a záróeseményen, de a közönség sorában ott volt mind a közel negyven résztvevő, akik elismerésre méltó empátiáról téve tanúbizonyságot, nagy tapsal, egy-egy simogatással éreztették a legjobbakat, hogy „igen... most valóban ti voltatok a jobbak”.

Emléklapot kapott és az Alföld Kiadó felajánlásaként könyvjutalomban részesült valamennyi versenyző: Antal László, Antal Viktória, Asztalos Gábor, Barna Sándorné, Bogdán Szilvia, Bózza Sándorné, Czernák Ferenc Lajos, Demeter Katalin, Demjén Eduárd, Eszenyi Tímea, Farkas József, Fazekas Kitti, Fehérvári Sándorné, Hajbók Klára, Jókai Ágnes, Katona Gábor, Kiss Istvánné, Kolumbánné Tamás Matild, Kormányos Diána, Kovács Sándorné, Lepp Kitti, Maskulik Dávid, Matkó Vivien, Márkus Luca, Mezősi Elizabet Bernadett, Nagy Ferencné, Polgárné Nagy Elvira, Rák Mária, Schnébli Dávid, Somi Zsuzsanna, Somogyi László, Szabó Donáta, Vadász Nikolett, Yaski Anett.

A Gyermek kategóriában külön jutalmat érdemelt ki Matkó Vivien (Debrecen). Mezősi Elizabet Bernadett (Csomaköz) 5000 forintos különdíjat vihett haza. Harmadik helyezést ért el, s ugyancsak 5000 forintot kapott Antal László (Debrecen). Másodikként végzett, 10 000 Ft-os díjjal jutalmazva, Maskulik Dávid (Szatmárnémedi). A kategória nyerteseként a hajdúszoboszlói Márkus Luca vehette át az első helyezettnek járó 15 000 Ft-ot.

Az Ifjúsági kategória különdíjasa Fazekas Kitti (Magyarkanizsa) volt, s 5000 Ft-os jutalomban részesült. Harmadikként ugyanilyen értékű díjat Katona Gábor (Magyarkanizsa) vehette át. Második helyezett, s 10 000 Ft boldog tulajdonosa a debreceni Kormányos Diana lett. Elsőként Szabó Donáta (Komárom) végzett, s 15 000 Ft-ot vihett haza.

A Felnőtt kategóriában a könyvjutalmakon kívül Eszenyi Tímea és Farkas József debreceni versenyzők lettek különdíjasok, mindketten 5000 Ft-ot vehettek át. Harmadik helyezést (10 000 Ft-os díjjal) Demeter Katalin (Rimaszombat) ért el. Másodikként 15 000 Ft-nak Bogdán Szilvia (Debrecen) örülhetett. A kategória nyertese, a révkomáromi Jókai Ágnes 20 000 Ft-os díjat kapott.

A Szépkorúak között a könyvek

átvételén kívül előadásuk magas színvonalára hivatkozva a zsűri három első helyezést állapított meg, s ennek alapján 15 000 Ft-os díjban is részesülhetett Asztalos Gábor (Nagybánya), Czernák Ferenc Lajos (Arad megye, Lippa), valamint a debreceni Fehérvári Sándorné.

A feszültség oldódott, a hangulat felengedett, a gyerekek (akik az egész verseny során minden résztvevőt fegyelmezten hallgattak meg) csiviteltek, és megkezdődtek a gratulációk, a puszik és a pózolások a fotósok előtt, ahogyan ez már lenni szokott.

Heller Zolt zárószavaival emlékeztetett rá, hogy a verseny dátuma Európa nagy része számára is szimbólum, s elmagyarázta, miért várt az az, és hogy miért is van az embereknek szükségük ünnepekre, miből mit tanulhatunk. Mint elmondta, az jutott eszébe, hogy bátorság szükségeltetik ahhoz is, hogy kiadjuk gondolatainkat, elképzelésünket mögé álljunk, mások érzéseit megértetni igyekezzünk. Szükség van a lélek táplálására is.

Manapság a látottak, hallottak, olvasottak alapján nehéz megtalálni a helyünket, és sok miértre keressük a választ. Az ilyen és hasonló rendezvények kapcsán megálljt lehet parancsolni, álljunk hát meg egy szóra... – mondta egyebek mellett a folklór-kutató.

Drucker Tibor hagyományosan értékelte a kétnapos versenyt. Szólt többek között az irodalom szeretetéről, a magyar nyelv tevőleges védelméről, az alkotások életre hívásáról. Örömet fejezte ki, hogy a korábbi évekkel összehasonlítva idén nagyobb vers- és prózaválasztékkal jelentek meg a versenyzők. Különféle vallású, felkészültségű, lakhelyű gyermekek, fiatalok és felnőttek ültek itt, s nem ellenségként, hanem nemes ellenfélként hallgatták meg egymást. Sok-sok ember összehangozt munkájának eredményeként jött létre ez a verseny – emelte ki a zsűrielnök –, és mindannyiunk nevében köszönetet mondott a DZSH vezetőjének és munkatársainak, köztük Zámbo Edithnek (a szervezésért és a lebonyolításért), a kulináris javak asztalra álmódóinak, a konyha személyzetének.

A versenyzők nevében Somogyi L. Gábor fejezte ki hálájukat.

Véget ért a kétnapos megemlékezés. Láthatóan mindenki elégedett volt, és ahogyan a kisebb folyosói csoportok között sétálgatva hallhatam, bizony mindannyian jövőre is indulni kívánnak. Szűkebb és tágabb lakókörnyezetükben szeretnék elmesélni a tapasztaltakat, szertevinni a cívisváros, a hitközség, a rangos esemény híreit.

A cikkíró is elismeréssel adózik a program színvonaláért, a kiváló vendéglátásért. Jövőre is találkozunk!

gáljuli

Egy Rózsa, rózsza, rózsaszál

Barátnőmmel átvizsgáltuk könyvtáramat, megbeszéltük, melyik könyvet érdemes elolvasni, és melyiket nem olyan sürgős.

A hölgy a napokban ünnepelte 100 éves születésnapját. Ő szerény, okos, de főleg nem egyezik bele, hogy megemlítsem a nevét.

– Nézd csak, hát nem Eliézer Grossz magyar–héber szótárja? – Szemei felragyognak, és hozzáteszi: – Nekem is van egy példányom otthon, bár nem nagyon használtam.

– Én használom az enyémet, kitűnő.

– Én jól ismertem Grosszékát még Debrecenből.

– Jó, akkor erről majd írunk – mondtam.

– Nem írunk, hanem te majd írsz. Én már százéves vagyok.

Tudott tény, hogy ha a barátnőm nem akar valamit végrehajtani, rögtön a korára hivatkozik. Most pedig azonnal elkezdett mesélni.

„Istenem, Eliézer Grossz! Ő volt a hébertanár a Debreceni Zsidó Gimnáziumban. Én már akkor divattervező voltam. A tanár úr feleségének szép héber neve volt, Hanna. Úgy a harmincas évek vége felé Hanna bekopogott a műhelyem ajtaján.

– A zöld kabátot szeretném, ha meg tudnád varrni kékben és fehér galérral az én méretemre.

– Kék-fehér? – kérdeztem.

– Igen, tudod, a mi jövőd hazánk színei.

Amikor elkészült a kabát, és megnézte a tükörben, könnyek árasztották el fekete szemeit.

– Milyen ügyes vagy te. Miért nem lépsz be hozzánk, a cionistákhoz?

És tényleg, miért? Hányszor kérdeztem magamat a gettóban, a marhavagonban és a táborban...

Nekünk Hannával szerencsénk volt. Egy Bécs melletti lágérbé vittek minket, és elkerültük a haláltábor.

Manapság sokszor felmerül a kérdés, miért nem bombázták le a szövetségesek a táborokat. A mienket lebombázták. Mi nem voltunk boldogok ezzel a ténnyel. Hanna barakkja megsemmisült. Ott állt egy pokróccal a nyakában.

– Hol fogok aludni? – kérdezte.

A divattervező pontoságával kiszámítottam, hogy az ötven centiméter széles matracon, ha mindketten oldalt fekszünk, elférünk majd valahogy. Meghívtam Hannát alvótársnak. Ő éjjeligen mesélt a Jordán folyóról és Jeruzsálem tornyairól. Én sírtam, hogy nem hallgattam a cionistákra még a harmincas években. Hanna megnyugtató: ha ezt túléljük, alijázunk.

De ez nem következett be. Bár Grosszék az első alkalommal elmentek Izrael földjére, engem a sors ide hozott, Ausztráliába.

Úgy a hatvanas években ellátogattam az Ígéret Földjére. Egyszer csak a forgalmas Allenby úton a tömegből valaki a nyakamba borul: Hanna!

A csókok tengerében, az ölelkezések viharában Hanna nem engedett vissza a szállodámba. Elvitt picit otthonába, egy kis faluba.

– Nézd a rózsákat, én neveltem őket. Kapálok, locsolok, permetezek, ugye itt maradsz velünk? Együtt fogunk sétálni, együtt ápoljuk a kertet, szédereste együtt fogjuk csodálni Eliézer imáját, ahogy felolvassa a Haggadát.

– Hanna, nekem családóm van Ausztráliában.

– Akkor hozd ide a családodat is. Van elég hely a faluban. Ha akkor elfértünk egy matracon, te meg én...

– De ők másképp gondolkoznak.

– Emlékszel, hogy sajnáltad, hogy nem hallgattál a cionistákra? Most itt az alkalom!

Amikor elbúcsúztunk, adott nekem egy pár szál rózsát.

– Vidd magaddal, ilyen nem terem az egész világon.

Megígértem, hogy majd valahogy becsempészem a kenguruk országába. Tel-Avivban megvettem Eliézer Grossz szótárát és leprésem a rózsákat.

Itt elbeszéltem befejezte mondanivalóját.

– Valahogy muszáj megismertetni a nevedet, hiszen ez a történet meg fog jelenni talán Magyarországon – mondtam neki.

– Nézd meg a szótárban, hogy mondják héberül a rózsát.

– Szükségtelen megnézni, Rózsza az Sosáná.

Itt beleegyezést nyertem megemlíteni a sorok elbeszélőjét mint Sosáná. Sosáná z. l. már nincs velünk. Százegy éves volt, amikor az Úr magához szólította.

Nyugodjon békében.

Singer Árje
Sydney

Brit mila-tál (17. század)

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Gázberendezések, gázvezetékek felülvizsgálata (hatósági engedélyvel)
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelfelvételhez is

FRANK (alapítva: 1892/1972)

Tel./fax: (1) 331-5743

E-mail: frank1063@t-online.hu

A szentkereszthy Szentkereszthy főhadnagy története

Aki megjárta a nagykáta munkaszolgálatos tábor poklát, az emlékszik arra a fiatal tisztre, akit *Szentkereszthy Armandnak* hívtak. „Az olvasó, aki ezt a szép prédikátumos magyar nevet olvassa, méghozzá a felszabadulás után a népbíróóság által halálra ítélt és egy óra múlva felakasztott Murai ezredes munkaszolgálatos körletében keretszolgálatot teljesítő főhadnagy nevét, méltán azt hisheti, hogy zsidó-gyilkos, kegyetlen tiszt volt... Nem! Szentkereszthy főhadnagynak nagyon sok zsidó köszönheti az életét és megmenekülését a halál poklából” – írta *Papp Rezső* 1964-ben a braziliai Zsidó Szemlében.

A lap héber kvadrát betűk stílusában szerkesztett fejlécét nézegetve *dr. József Károly* főrabbi ünnepi vezércikkére téved a szemem. „A Tóra még nem diadalmaskodott a világon – írja. – Fényét milliók keresik vágyva, törvényei még a szentföldön sem váltak államérvényűvé. Csodálható-e, ha az ember faragta erkölcsi normák percek alatt meglazulnak, minden államforma másképpen értelmezi a saját erkölcsét, és más mértékkel méri a büntetést.”

A szép fehér papírra, áttekinthető, ritka sorokban, könnyen olvasható betűkkel nyomtatott, változatos, olvasmányos stílusban szerkesztett, fűzött újságban olvashatunk a zsidó irodalom és történelem nagy alakjairól, a kádís ima rejtelmes keletkezéséről: „azt mondják, az angyalok hozták le az égből”, a zsidó pedagógia legeredményesebb módszereiről: „Elsősorban arra kell megtanítani, hogy imádkozni kell.” Közli *Somlyó Zoltán* egy versét, és természetesen a braziliai zsinagógák imarendjét az 5724. esztendő év hónapjában.

Az utolsó oldalakon olvashatjuk *Papp Rezső* dokumentumértékű megemlékezését arról a titokzatos katonatisztról, aki „Vörös Pimpernel”-ként járta a vérgőzös, elborult agyú *Murai Lipót* táborparancsnok és a hozzá hasonló keret által pokollá tett nagykáta munkaszolgálatos körletet. A fiatal tisztről, aki csak ritkán vett részt társai féktelen, részeg mulatozásaiban, aki biliárdozott, hegedült, zongorázott és énekelt, és akiről senki sem gondolta, hogy az akkori törvények szerint nem a tisztikarban, hanem a munkaszolgálatosok között lenne a helye.

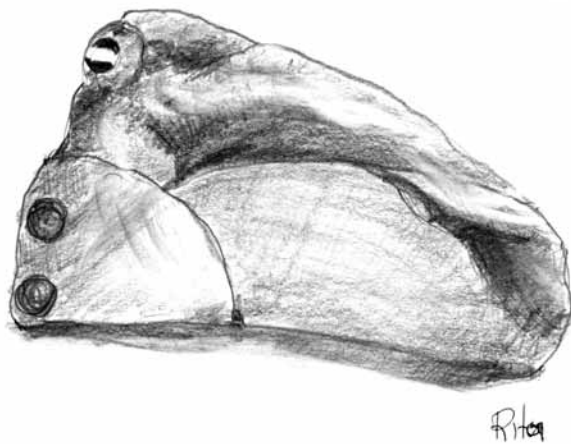
A régi öregek történeteiben, melyeket olyan sokszor hallgattam, felfelbukkanó alakja csodát tesz és eltűnik, mint a népmesék jó tündéré, lefogja a bántó kezét, haragot színlelve szitkozódik, és közben szabadságos leveleket oszt. A nevét is hol így mondták, hol úgy. Élettörténetét, melyet – a braziliai magyar zsidó lapban olvasottakat saját hallomásával kiegészítve – most közreadok, senki sem ismerte igazán.

Valamikor a múlt század elején egy pesti bohémányán, egy fényképész műtermében ismerkedett össze *Szentkereszthy Margit*, egy lecsúszott dzsentrif család lánya és az a fiatalember, a fényképész, aki később egy zabigyerekként megszületett csecsemő édesapja lett, *Armandé*, aki törvényes apa híján édesanyjától kapta a vezetéknevét. Úgy szól a fáma, hogy a fényképész vigasztalóképpen szép kis summát hagyott egykori szerelmének, aki egyébként szegény varrólány volt, sem nem különösebben szép, sem nem különösebben művelt, afféle átlag, illetve ha figyelembe vesszük azokat a képességeit, melyekkel egyetlen fiának az útjait egyengette, elhiszük, hogy annál azért jóval több...

Mancika, a kis varrólány, szere-

tőjétől kapott „hozományát” felhasználva férjhez ment egy derék iparosemberhez, vállalkozást alapítottak, mely rendszeresen eltartotta őket. Emellett a fényképész, az egykori csábító, aki Mancikát oly rútul cserbenhagyta, időről időre pénzt küldözgetett kislánya neveltetésére.

Idáig a történetet majdnem szokványos, majdhygenem giccses, a szegény varrólány elcsábításáról, teherbe ejtéséről és cserbenhagyásáról. Olyasmí, mint egy cserbenhagyásos

gázolás... Egy apró kis momentum azonban, melyről eddig még szó sem esett, és mely abban az időben különös jelentőséggel bírt, máris életszerűbbé teszi. A csábító, az inkognitoba vonult vér szerinti apa ugyanis zsidó származású volt.

A kis *Armand* kedves, okos, eleven fiúcska volt. Meghitt családi légkörben, anyja és nevelőapja szeretetével öveztve cseperedett fel, és ezen még az sem változtatott lényegesen, hogy mostohaapja olykor-olykor becsicscentve érkezett haza. Zenét tanult, verseket mondott, énekelt, az iskolai önképzőkörben jeleskedett. Mostohaapja részéről mármár az adoptálás nemes gondolata is felmerült, aminek nem is lett volna semmi akadálya, ha a kislfiúnak nem kellett volna szép, szakrális elkötelezettséget sugalló nevét *Jakopekre* cserélnie. *Margit* mamának azonban jobban tetszett az „ötcsillagos kurtanemesi név”, ahogyan *Papp Rezső* írja. Így maradt továbbra is „szentkereszthy Szentkereszthy Armand”.

Sikeresen maturált, majd az érettségi bankett után édesanyja mindent elmondott neki vér szerinti apjáról, lelkiismeretére bízva a rázúduló információkat, legfőképpen azt, hogy az édesapa zsidó. Évek óta készült már erre a pillanatra, és fiát nem nevelte antiszemitának, ami ritkaságszámba ment akkoriban, sőt, igyekezett elültetni benne az emberségnek azokat a csírát, melyek túlmutatnak a sunyi, korlátolt és perspektívtalan előítéleteken. *Armand* már korábban is gyakran érzett bizonyos csodálatot és elismerést „azok” iránt a különös emberek iránt, rokon vonásokat fedezett fel bennük, de ugyanakkor szöges és kiegyenlíthetetlen ellentéteket is. *Armand*, akiben korábban fel sem merült a gondolata annak, hogy talán nem tiszta magyar vér csörgedezik az ereiben, nem rendült meg, nem bujdosott el a szegységtől, nem szórt hamut a fejére vezeklésképpen, nem keresett pszichológust meghasadozott tudatának összetakolására. Hála annak a biztos családi háttérnek, melyben felnevelkedett, az maradt, aki volt, illetve egy kicsit mégiscsak más...

Banktisztviselő lett. El-eljárógattott apja törzskönyvházába, mely ugyanaz volt, mint régen. A jóképű, magas dzsentrifjú látszólag újságjába merülve üldögélt néhány asztallal odébb a művészársaságtól, és lopva figyelte az apját. Szeretettel ölelte magához gondolatban, emlékezetében megőrizte a hangját, az arckifejezését, a mozdulatait. Megszóllalt benne egy hang, egy ősi dallam, egy

figyelmeztetés. Először csak halkán, el-elcsuklón, akadozva, aztán egyre tisztábban és erőteljesebben hangzott. És nem is hallgatott el többé.

Armand, talán a magával hozott természetes intelligenciája folytán, talán a génjei táplálták belé, tudott „megkülönböztetni”. Mintha ismerte volna azt a szót, hogy „löhávdil”. Talán a véletlen, az Örökkévaló akarta így. Senkinek nem árulta el titkát. Azokban az elmezavarodott években, amikor az emberek a származásukat igazoló papírok után szaladgáltak, őt, mint afféle „fattyat”, ismeretlen apjáról nem zaklatta senki.

Nemsokára bevonult tényleges katonai szolgálatra, ahonnan, mint az érettségizettek általában, zászlósként szerelt le. Visszament a bankhoz. Pár szép évet kapott még, valószínűleg úgy élt, mint kortársai, ótörái teákra járt, udvarolt és dzsesszzenét hallgatott annak a kitörni készülő tűzhányónak a tetején, melynek világháború volt a neve.

Margit mama rajongásig szerette a fiát. *Armand* volt életének értelme, öröme és büszkesége, és talán még az sem zavarta, hogy az ő családjával csak nagy ritkán találkozott, hogy az ő rokonságát talán nem is szerette. Talán nem is kereste az akkori idők felkavarodott politikai mocskában megmérgezett kapcsolatokat. Azért barátai voltak, mert sokan kedvelték a határozott fellépését, tiszta tekintetű fiatalembert. Amikor 1938-ban ismét behívták, néhány hónap múlva mint hadnagy tért haza. 1941-ben azután újra bevonult, egy ideig mint hivatalnok dolgozott csapatsténél: irodafőnök-helyettes lett.

Nem tudhatjuk, hogy minek alapján döntöttek azok az urak, akik Magyarország egyik legszegényesebb munkaszolgálatos laktanyának a keretlegényeit összeválogatták. Az antiszemita, „zsidófaló” *Murai (Merkl) Lipót* ezredesnek szadizmusa kielégítésére vele egy húrton pendülő munkatársakra volt szüksége. Miért esett többek között éppen *Szentkereszthyre* a választás? Lehet, hogy éppen a neve miatt?

Amikor nagyünnepeinken halottaink neveit felolvassuk, úgy érezzük, mintha megidézniük őket, mintha egy villanásnyi időre visszatérnének. „Az Örökkévaló szent, a neve szent” – imádkozzuk, és áldjuk az Ő szent nevét, mert Ő és a neve egyik. Mi, akiket annyiszor pecsételtek meg különböző nevekkkel, akik annyiszor kényszerültünk új nevet választani, miközben országról országra úztek, vagy változtatni, hogy a minket körülvevő gyűlölet nyomása alól fel-lelegezhessünk, jól ismerjük a nevek misztikáját és legendáriumát. A név maga az ember, név nélkül kijelölhetetlen, megidézhetetlen semmik volnánk. Ismerjük a héber nevek több ezer éves láncolatát, melyek apát fiával, anyát a lányával összekapcsolják. Hűségesek voltunk neveinkhez, megőriztük őket apáink és nagyapáink miatt, mert azok is megőrizték őket, megtartottuk őket még akkor is, ha gyilkosainkra emlékeztettek, mert tudtuk, hogy a név, áldás vagy rontás, pecsét a homlokunkon, hasonló ahhoz, mellyel a félelmetes napokon Isten nevünket bepecsételi.

Szentkereszthy Armand főhadnagy a legtöbbet tette azért, hogy anyai ágú családjának neve, keresztelovagoké, papoké, katonatiszteké, kiknek zászlaja alatt talán nemesi bandériumok küzdöttek, fénylő és tiszta maradhasson.

(folytatjuk)

Magén István

Életmentők, akik megmentettek

Bár csak 700 emberből áll az „Igaz Ember” kitüntetést kapott magyarok listája, mégis nagyon kevés zsidó maradt volna életben Budapesten nélkülük. Minden túlélő, ha mélyen belenéz 1944 rettenetes történeisébe, megtalálja a maga mentőjét.

Itt szeretnék megemlékezni három Emberről, kettő közülük megkapta a *Jad Vasem* elismerését, a harmadik pedig nem érdemelte meg.

Apám keresztény iratokat szerzett jómagamnak és bátyámnak. Ez sem volt könnyű, és fogalmam sincs, ki segítette ezt megkapni, de egyik napról a másikra kislánya neve *Tóth Ivánra* változott, aki Debrecenben született.

Hogy könnyű vagy nehéz volt egyik napról a másikra megszoknom új nevemet, arra sem emlékszem, de egy biztos: hamar próbára tettem, mert másnap reggel szüleim „átköltöztek” a csillagos házba, minket pedig elvitt apám a *Högyes Endre* utca 5. szám alatt működő *Marista* Champagnat francia intézetbe.

Itt találkoztam az első Igaz Emberrel, *Hegedűs Sándor* szeretettel, papi ruhában, aki azonnal ki is próbálta a kilencéves tacsót.

– Hogy hívnak, fiacskám?

– *Tóth Iván*.

– Hol születettél?

– Debrecenben.

– *Tóth Iván*, ne fürdödjél más gyerekekkel egyszerre a fürdőszobában.

Hogy megértettem-e, miért? Nem hiszem, de betartottam.

A keresztívesséssel bajban voltam. Az iskolában megtanultam, hogy ha osztálytársaim keresztet vetnek, én némán hallgatom, de nem tartok velük. Hogy ezért mit kaptam iskola után, az más lapra tartozik, de kibírtam.

Most muszáj volt. Megtanultam a szöveget, az imákat, máig is kívülről tudom.

Vasárnaponként imádkozni jártunk a *Kálvin téri* templomba. Igyekeztem a sor közepén lépdelni, nehogy egy volt osztálytársam felismerjen.

Úgy júniusban a gyerekek szülők nélkül (ezek voltak nagyjából a zsidó gyerekek) *Mátraverebélybe* utaztak nyaralni. Mivelhogy szüleim tudták, hogy vidékről már deportáltak a zsidókat, félték, hogy hasonló sorsra kerülünk mi is. Értem jöttek, „hazavitték”. Kaptam ajándékba egy sárga csillagot.

Második megmentőm egy munkásnő volt abban a gyárban, ahol apám mérnökként dolgozott. Nem lett belőle Igaz Ember. Október 15-e után a szülők úgy látták, elkövetkezik a vég. Sok pénzt követelt, rosszul bánt velem. Légitámadások alatt az ágy alá küldött, mert félt, hogy elszólom magamat az óvóhelyen. Amikor pedig szüleim pénze elfogyott, visszavitt az úgynevezett spanyol házba a családomhoz.

Itt kerültem a harmadik Igaz Ember, *Giorgio Perlasca* védelme alá.

Egy reggel nyilas banditák elvitték a házból az összes felnőttest, közöttük drága szüleimet. Bátyámmal biztosak voltunk benne, hogy ez lesz a mi végünk. Szülők nélkül képtelenség volt azokban az időkben életben maradni.

Perlasca ezt megakadályozta. A Duna-partra kihajtott összes felnőttet hazahozta.

Voltak mesék, mit is mondhatott a „spanyol követ” a banditáknak.

Megfenyegette őket, hogy diplomáciai botrány lesz, olyanokat, akiknek fogalmuk sem volt, mit is jelenthet a szó: diplomácia.

Elég az hozzá, hogy az összes „halálraítélt” visszajött a *Légradói Károly* utcába.

Éhezünk, fagyoskodunk, megfagyunk, de életben maradtunk.

És még valami. *Hegedűs Sándorral* csak a 70-es években hallottunk először. *Perlasca* csak a nyolcvanas években tűnt fel megint.

Megtörténhetett volna, hogy nem ismerem meg megmentőimet.

Aki pedig tagadja a holokausztot és antiszemita propagandát diktál, annak ajánlom soraimat.

Singer Arje

Keresse a hírlap árusoknál és az Inmedio Relay boltokban!

PÖNEM magazin

225 Ft

Előfizetés:
Pónem, 1242 Bp., Pf: 294,
email: ponem@freemail.hu

KERTÉSZ IMRE

BELVÁROSI EGÉSZSÉG CENTRUM

INGYENES MÉRÉSEK!

- hallásvizsgálat
- vérnyomás mérés
- vércukorszint mérés

Információ, bejelentkezés:
1132. Budapest, Visegrádi u. 15.

236-07-55

- **Fül - Orr - Gége, Hallásvizsgálat** (analóg, digitális, fülben és fül mögött viselt hallókészülékek és tartozékok nagy választéka és szervizelése)
- **Fülzúgás terápia**
- **Pszichológia**
- **Belgyógyászat, pszichoszomatika**
- **Gastroenterológia** (diétás szaktanácsadás, IBS, reflux...)
- **EKG vizsgálat, UH diagnosztika**
- **Nőgyógyászat, terhes gondozás**
- **Érrendszeri betegségek vizsgálata** (érszűkület, visszér...)
- **Gyógyászati segédeszközök és egészségmegőrző termékek**

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

(Majdnem) elfelejtett kántorok

II. RÉSZ

Ahogy folytatom a tallózást emlékeim között, sok név, sok arc villan fel az emlékezetemben, akikről ma már szinte senki sem beszél. Eltávoztak, előgedtek azok, akik kortársaik voltak, pedig koruk zsidó vallási életében aktívan, élénken vettek részt. A teljesség igénye nélkül, nagy tisztelettel idézem fel közülük néhányat az emléket.

Az ötvenes évek végétől a hatvanas évek közepéig Kispeszt körzetében működött **FISCHL SIMON** kántor. Nagydarab, lassú mozgású ember volt, érces tenorhanggal. Áhíttal imádkozott, hittel teljesítette szolgálatait. Sirota főkántor tanítványa volt, felnézett mesterére, mindig leste a szavait, a jóváhagyását. Betegsége idő előtt felőrölte őt fizikailag és lelkileg, meglehetősen fiatalon távozott az élők sorából.

MORVAI (MÜNCZ) MIKLÓS a hatvanas évektől működött számos budapesti templomban. Erőteljes bariton hangja volt, nem volt formálisan képzett kántor, inkább a hazulról hozott melódiákkal operált. Előimádkozása szívhez szólt, az imák jelentését jól értette és érezte. Ahogy jiddisül mondják, olyan „balebatis” módon davenolt. Ezt a szót sem lehet lefordítani, sőt elmagyarázni is nehéz. Úgy fogalmaznám meg, hogy hozzáértéssel, a hívek tetszésére végezte feladatát.

A vidék zsidósága jó, gyakran kitűnő kántorok működésének lehetett részese. A szegedi zsinagógában a háború utáni években a kellemes hangú, megnyerő egyéniségű kántor, **GOLDSTEIN LAJOS** funkcionált.

A legendás **Lamberg Mór** főkántort követte hivatalában, ami nem volt könnyű dolog, hiszen akkor még éltek azok, akik személyesen hallották, ismerték a nagy kántorművészt, akinek lánya, Korényiné Lamberg Rózi sok éven át volt a zsinagóga orgonistája.

Goldsteint kitűnő felkészültsége, kellemes emberi vonásai hamar népszerűvé tették Szegeden, kivándorlásáig ott működött, a hívek szeretetétől övezve. Érdekes fordulat volt az életében, hogy Tel-Avivba kerülve, a Jad Elijahu-i kis templomban korábbi szegedi rabbijával, *dr. Frenkel Jenővel* funkcionált ismét együtt.

Miskolc nagy múltú ortodox közösségében évtizedeken át szolgált **TAMBUR MÓR** főkántor. *Schück Jenő* zsl. ortodox főrabbi elvárásainak megfelelni nem volt egyszerű dolog. Tambur mind előimádkozói tudásával, mind vallásos életvitelével, mind pedig emberi kvalitásaival kivívta rav Schück és vele együtt a közösség elismerését, szeretetét. Hangja az úgynevezett „tenor szekund” volt, nem a magas régiókban, inkább a középfekvésben volt behízelgően szép és kellemes. Az ő imádkozása a valódi, hamisítatlan „ortodox massig” davenolás volt, minden hangjával az ima jelentőségét fejezte ki.

SPITZER MIKSA követte Tambur főkántort Miskolcon. Nem is hiszem, hogy volt a városban egy ember, aki „kántor úrnak”, „főkántor úrnak” szólította volna. Ő volt mindenki számára „a Spitzer bácsi”. Neki is a „balebatis” davenolás volt az erős oldala.

Apám Pestre távozása után, 1957-ben került Dombóvárról Kaposvárra **FELDER FRIGYES** főkántor. Érces, szép színű tenorhangján nagy kifejezőerővel szálltak az imák a magasságok felé. A megfogyatkozott lélekszám miatt Kaposvár és Nagykanizsa hitközségeit ugyanaz a rabbi és kántor látta el akkoriban. Előbb *dr. Singer Ödön*nel, majd (a később vejevé lett) *dr. Felder Istvánnal* működött együtt. *Felder Frigyes* nem csupán kántorként, hanem hitoktatóként is nagy érdemeket szerzett. Nem hagyta kihálni a vallásoktatás intézményét, úgy Kaposvárott, mint Kani-

zán odaadással, szeretettel foglalkozott a gyerekekkel, tanította és avatta a bár micvákat. Izraelbe való kivándorlásom előtt, 15 éves koromban, mikor elköszönni mentem Kaposvárra, Frici bácsi péntek este átadta nekem az omedot, hogy apám régi templomában imával, énekkel, köszönjék el szülővárosom zsidó közösségétől. A Teremtő kegyelméből azóta számos alkalmam nyílt kaposvári látogatásra és előimádkozásra. A kis templom falai közt minden alkalommal ott érzem apám és Frici bácsi szellemét.

SCHULMANN HENRIK makói kántorként volt ismert, de ez a titulus közel sem fejezi ki megfelelően, hogy ki is volt ő tulajdonképpen. Sajchet, hitoktató, előimádkozó, a felnőttek „Sulija”, a gyerekek szeretett „Suli bácsija” volt, aki vagy három megyében látta el feladatát, biztosította a kóser vágást, a hitélet és a vallásoktatás fennmaradását. Soha nem vágyott el „szűkebb pátriájából”, oda mindig szeretettel tért vissza, de ott volt mindenütt, ahol szükség volt rá.

INGBER MIKLÓS szolnoki kántor a Debrecenbe távozó *Katz Ernő* helyét vette át 1958-ban. Kellemes tenorhangja, szívből fakadó imádkozása, kedves, szerény, barátságos egyénisége tette népszerűvé hitközségében és városa határain túl is. Ő is több városba, településre járt, áldozatos munkával igyekezett fenntartani a hitéletet mindenütt, ahová hívták.

SIRU LA-DOSEM SIR CHADAS, Zengjeterék új dalt az Örökévalónak – mondják a 98. zsoltár szavai. Az említettek új dalt zengtek, új hitet, új életet és reményt vittek gyakran maroknyi közösségekbe. Fontos küldetést teljesítettek, gyönyörködtettek, híveik lelki felemelkedéséért munkálkodtak. Őrizze emléket a soha el nem múltó kegyelet, szeretet és hála!

Van fogalmad?

DINÁ DÖMÁLCHUTÁ – DINÁ – (arames) „az állam törvényei – (érvényes) törvények. A Talmudban lefektetett háláchá, melynek értelmében a (nem zsidó) állam törvényei érvényesek egy zsidóra nézve – feltéve, hogy anyagiakról van szó (adók, illetékek), és a törvény nem tartalmaz hitéleti, illetve bálványimádással összefüggő dolgokat.

DIN TORA – (héber) a halacha (l. o.) alapján történő bíraskodás, ahol a dájján (rabbiniikus bírő) dönt a Tóra törvényei alapján.

DOHÁNY UTCAI TEMPLOM – Budapesten, a Wesselényi utca és Dohány utca sarkán, a magyar neológia (l. o.) zászlóshajója, Európa egyik legimpozánsabb és legnagyobb zsinagógája. Építésekor (1859) még nem rendeztek benne koncerteket, ezzel szemben az alagsorban kóser mikvét építettek, a nők helye az emeleti karzaton volt. 1933-ban felújították. A nyilas hatalomátvétel után (1944. október) a nyilas pribékek ideiglenes gyűjtőhelyet rendeztek benne. 1945 óta a nagyünnepekkor megtelik. Annak idején híres neológ rabbik, neves szónokok működtek a D.-ban.

DÖORÁJTÁ – (arames) tórai eredetű. A szó maga arameusul tórait jelent – vagyis a parancsolat, rendelet, szokás nem a Bölcsek által lett elrendelve (lásd Dörábbánán), hanem a Tórában gyökerezik.

DÖORÁBBÁNÁN – (arames) szó szerint „rabbiniikus”, a döorájta ellentéte. Nem közvetlenül tórai eredetű rendelkezések, utasítások, micvák (l. o.), hanem Bölcseink intézkedései, néhol ad hoc Tákánái (l. o.).

DRÁS – az Írás szavaiból (néhol fölöslegesnek tűnő betűiből) kifejtett következtetés (lásd *Midrások*). Kiegészítője a Psátnak (l. o.), amely ragaszkodik a szövegszerű, logikus értelmezéshez.

DREI WOCHEN – (német–jiddis) a három hét Támuz hó (l. o.) 17. és Áv hó (l. o.) 9. között. Három gyászhet, amelyben nem járnak szórakozni, nem rendeznek ünnepségeket, esküvőket, nem borotválkoznak és nyíratkoznak stb. – a két Szentély pusztulásának emlékére. A kezdete böjt és a befejezése is böjt – lásd a Böjtöket. A három héten belül az utolsó kilenc nap (lásd nein tég) súlyosabb: ekkor húst sem esznek és bort sem isznak – szombat kivételével.

DRÓSE – (héber: drásá) hitszónoklat, prédikáció, rabbiniikus fejtegetés. **DRÓSE-GESCHENK** – (német–jiddis) nászajándék, amit a vőlegény kap, kvázi a Dróse (l. o.) ellenében, amit az esküvői lakomán mond.

DÜCHENOLÁS – (héberből magyarított fogalom). A Duchán emelvényt jelent, és a fogalom a kohanita áldást jelzi, amikor a kohaniták felmennek az emelvényre és megáldják a jelen lévő hívőket. Izraelen kívül csak a nagyünnepeken van D., míg a Szentföldön naponta. A D. lényege: a kohaniták kezét mosnak a leviták közreműködésével, levetik cipőjüket, felmennek a frigszekerény előtti emelvényre (vagy elé állnak, ha nincs emelvény), elmondják az áldást („...megparancsolta, hogy megáldjuk néped, Izraelt, szerzetted!”), majd elmondják – eléneklik – a „három áldást”, amely így szól: „Áldjon meg téged az Örökkévaló, és vigyázzon rád! Ragyogtassa rád az Örökkévaló dicsfényét, és legyen kegyes hozzád! Fordítsa feléd arcát az Örökkévaló, és adjon neked békességet!” (4Mózes 6, 24–26)

Az áldó kohanitának szeretnie kell azokat, akiket megáld. Ha nem szereti őket – vagy a közösség nem szívleli őt –, ne menjen fel! (Zóhár, Nászó 147b) **Naftali Kraus**

CSOMÓS RÓBERT

Szilvás gombóc

A földkerekség egyetlen államában sem ismerik, kivéve azokat a helyeket, ahová a Kárpát-medencéből elszármazottak vitték el hírét, nevét, receptjét. Próbáljon csak valaki az öt világrész bármely étermében szilvás gombócot rendelni, úgy fognak rá bámulni, mint borjú az új kapura. Márpedig a régi Miskolcon a nagyszüleim házában és sok más zsidó családnál elképzelhetetlen volt egy összejevetel, egy ünnepi családi nagyebéd szilvás gombóc nélkül. Lehetett a trakta akár ötfogásos, az aranysárga húsleves bármilyen dús (libanyak, zúza, maceszgombóc, és az utána törvényszerűen következő főtt marhahús úszhatott az édes-savanyú paradicsom-mártásban, adhattak mellé ecetes csipős paprikát, majonézes reszelt tormát, kapos, ropogós kovászos uborkát, foszlós, hófehér házikenyeret, minde smafu! Ha az ebéd végén nem volt prézlibe hempergetett szilvás gombóc, akkor nagyapó az üres pipáját szörcsögtetve adott hangot elégedetlenségének, a rokonok nem álltak fel az asztaltól, minden nagybácsi folytatta a vidám ugratást vagy heves vitát, a nagynénik a tereferét, csipős pletykát, a számtalan unoka pedig várakozóan rángatta az abrosz szélét.

„Hát dehogyan nincs szilvás gombóc! Széles, diadalmas mosollyal már hozza is nagymama, szalvétával fogva a kétfülű, forrón gőzölgő hatalmas tálat. Mindenki izgatottan forgatja a villát, kanalat, tolja előre a tányérját, de a tál tetején trónoló első, rezgős, öklömmi példányok a családőt illetik. Aggódva figyelnek az unokák, de még a nagybácsik is, mert bár a hasas nagytál óriási és kifogyhatatlannak látszik, sokan ülnek körül az asztal. A kamasz fiúknál lifteznek az ádámcsutkák, a lányok szemérmesen lehajjták a fejüket, de kilesnek a seprős szempillák alól. Megáll az idő, még Tomi unokaöcsém is abba hagyja az asztal alatti rugdosást és a lányok copfjának rángatását.

Az első körben kiosztott három-három gom-

bóc villámgyorsan fogy el. Mire a hároméves Zsuzsikának felvagdadják és darabonként megfújva nagyra táított szájába rakják, a kamasz és nagylány unokák már megették az adagjukat. Percekbe telik, és már az aranybarnára pirult cukros prézli maradékát törülgetik a tányérok aljáról, míg mások, akik hozzáférnek, a nagytálat kaparásszák kanalukkal. Nagymama homlokán verítékcseppek gyöngyöznek, ő szegény még le sem tudott ülni az asztalhoz. Am úgy látszik, az asztal körül ülők a »kóstolástól« csak még éhesebbek lettek, és továbbra is feszülten várakoznak. Nem is hiába, mert kinn a konyhaasztalon abroszba csavarva gőzölgő a második tál, amely egy jöttányival sem kisebb az elsőnél. A Széchenyi utcában, Schwimmer bácsi »nagyáruházában« így, két nagy levelestálal árulják a kénefelecsmíntás vagy rósás étkezleteket, mert a családok szilvás gombóca egy táliban nem fér el. Ráadásul mindenki, aki fülel, hallja, hogy a konyhában az ünnepi ebéd főzéséhez, tálalásához hívtott segítség, Zsófiika, még szorgoskodik. A kicsapó pára és a csobbanások újabb gombócok kifőzését sejtetik, de egyelőre még csak a tészta maradékából sebtében gyúrt nudli érkezik. Az angyalbögőyöt ki-ki úri kénye-kedve szerint fahajas cukorral vagy mákkal szórja meg, de meg lehet próbálni a szilvalekvárt is.

Aztán tényleg érkezik a várva várt második tál. Most már kényelmesen van idő fűjni, hűteni, ízlelni. Némelyek még csámcsognának is, de nagyapó szemrehányó pillantása rendreutasítja az illetleneket. Nagymama széke még mindig üres, ő majd csak az asztalbontás elégedett ricsajában eszi meg a maga adagját. De még jó fél órába telik majd, mire a legfalánkabbak is jóllakottan nyújtóznak, az idősebb családtagok sziszterára készülődnek, a kisebb gyerekek már szervezik a játékokat a hátsó udvarban, a nagyobbak készülnek a Búza téren való hancúrozásra, esetleg kirándulni a Sajóra.”

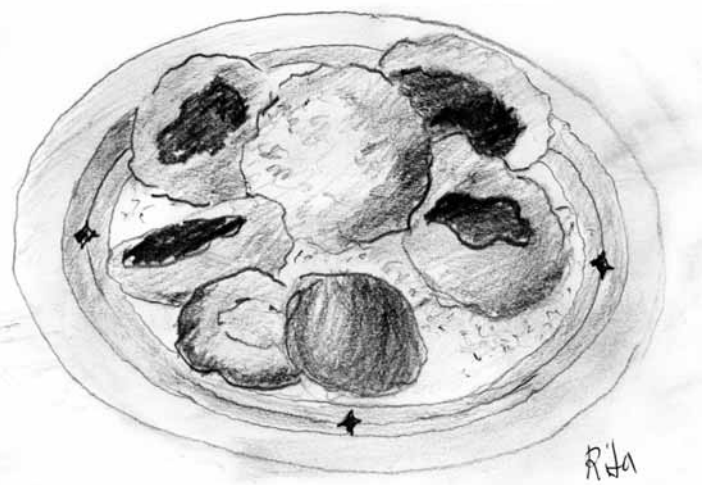
Hányszor és hányszor álmodtam és fogom még végigálmogni halálomig ezeket a miskolci ebédeket, és ébredek a számban a szilvás gombóc ízével, szívemben keserűséggel.

Persze próbálkozzom felejteni, és próbálkozzom a szilvás gombóccal is. Napjaink Magyarországon mélyhűtve minden szupermarketben kapható. Héj, Dobó István, héj, Bornemissza Gergely! Hogy futottak volna a kontyos, pogány törökök Eger falai alól, ha a várágúból

ezeket lótted volna ki rájuk. Mert bizony nehéz, tömörek, kemények. Azt a titkot 1944 májusa óta már senki sem tudja, hogy omlós, rezgős szilvás gombócot csakis és kizárólag a Stern féle hengermalom két rész duplanullás, egy rész grízes lisztjéből lehetett előállítani, és hogy csakis a Löwy-udvar hátsó traktusában, a kis kertben termett sárga belü Ella krumpli adja meg a különleges ízt. Aztán ott van a szilva! A gombóchoz csak a besztercei magbaváló a megfelelő, de vannak kísérletező háziasszonyok, akik bódí, vagy pláne ringlószilvát akarnak használni. Sőt! Még olyan merész újítók is akadnak, akik sárgabarackkal próbálkoznak. A kajszibarack kényes jószág, a szőlő közti homokot kedveli, még a körte-, meggy- és almafa is földre, lösztalajba szereti eresztieni a gyökereit. Csak a göcsörtös, vadhajtással ottlott, alig embermagas szilvafa tud megkapaszkodni az északi felvidék sziklás, köves meredekéin. A besztercei szilvának a Keleti-Beszterce felől fűvő hazai szőlő adja meg az ízt, zamatát, csak a hegyoldalba sütő nap, a mikroklíma érleli olyan illatosra, édesre, mint amilyen. Mert a besztercei szilva valaha a Don vidékén volt honos, magját biztosan még a Hmelnickij hetman kőzákjainak pogromjai elől menekülő valamelyik zsidó asszony hozta be magával Magyarországra és párosította zseniálisan a bácskai acélos bűza magas sikértartalmú örleményével. A késő utódoknak már csak az Ella krumplit kellett felfedezni hozzá, és meglelt a csoda. Az igazi szilvás gombóc. Van, illetve volt még egy gombóctípus is, amit most közreadok. Az ötliteres zöld üvegekben fahéjas, cukros lében eltett szilvát néhány csepp rummal kell megbolondítani. A mennyiséget nem tudom megadni, elég hozzá, hogy egykor az éléskamrában a számlit a hokedlira téve tudtam csak megbámulni a testes rumosüveget, amikor azt nagyapó a Züssman Henrik vegyesboltjában megvette, és évek

múltán, amikor már nyújtózkodás nélkül felérem és leemeltem, még mindig félig volt az üveg. Életem végéig emlékezni fogok rá, mert akkoriban a JAMAICAI RUM felirat alatt egy egzotikus, fűszoknyás, barna bőrű lány színes képe sokat foglalkoztatta a fantáziámat. Még mostanában is el-elgondolodom rajta, ki ihatta meg a maradékot, amikor nagyapó és nagyanyó már koromban, füsttél váltak Auschwitzban.

El is felejtettem mondani! Hát a tésztaját hajnali órán kell alaposan összegyúrni, dagasztani, sásból font szakajtóban kelesztetni, majd utóbb a nagy sparthert sütőjében órahosszat várakoztatni, hogy a tészta összeérjen. Mindezekon felül elengedhetetlen a nagy, tarka abrosszal terített asztal, amit az egymáshoz tartozó, egymást szerető emberek, egy nagycsalád ül körül a prézliről uge még nem is beszéltem. Szárfított vizes kifliből készül, és a Sajóközérol a szerdai hetipi-aca bebatyuzó Hornyák Erzsike kofa néni által kézzel köpült vajban kell aranyszínűre megpirítani. Láthatják: korunk találmányai, egy síkűvegű plazmatelevízió, egy számítógép is bonyolult, összetett szerkezet, de smafu a szilvás gombóchoz képest! Ráadásul egy nagymama, egy régi vágású nagyasszony, egy igazi jiddise máme szerető szíve nélkül a szilvás gombóc megvalósíthatatlan. De hová lett a nagymama és hová a szerető? Megölték mind a kettőt! Az új évezredben már ritkán, és évről évre egyre ritkábban lehet olyan házat találni, ahol igazi szilvás gombócot tálalnak az asztalra...

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden szombat délután. 06-20-311-9402.

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Zuglói zöldövezetben, 13 lakásos társasházban 45 m²-es, konvektorfűtésű, irodának is alkalmas lakás kiadó. 06-70-598-5907.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbistestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó gyűzelmek körülményét vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Kereskedő és becsüs ügynökség hagyatékot, gyűjteményt ad-vesz. Tel.: 06-30-928-7792.

Könyvnyomtatás, fűzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomtatás. Messinger: 315-0264.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolók nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, 12 személyes evőeszközöket, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb. Kovács Margit és Gorka kerámiát, herendi, meissenai, Zsolnay porcelánokat, régi álló-, fali- és asztali díszítőkat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretert, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa- és márványszobrokat veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékként első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN**. Díjtalan kiszállítás, értékbecslés, vidékre is. **ÜZLET: I. KER., BATTYÁNY U. 10.** (Mária térenél). **TEL.: 201-6188, 06-20/323-4104.** E-mail: kastelyberendezese@t-online.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Tóratekercesek, tfilinek és mezükék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusalimi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gáz-készülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Pöttyös bögréjétől a hagyatékaig felvásárolom, szemetét elszállítatom, lakását utána összetakarítom. Harsányi Ildikó, 06-30-209-3463.

Kárpótlási jegyet, földtulajnyt leg-

magasabb áron vásárolok. Azonnali készpénzfizetés. 06-20-575-1411, 334-2620.

Ne hagyja elenyészni képeit! Diáit, negatívjait, családi albumát, fotóit, régi videófelvételeit nézze a saját televízióján, számítógépén, 1 DVD-lemezen az összes emlék, dokumentum megőrizhető, ajánlékozható. Bánki Miklós, www.bmfilm.hu, **06-30-992-1549** (telefon-szám-változás!).

Újlipótvárosi, Szent István parkhoz közeli, három és fél szobás, 96 m²-es lakás eladó rendezett házban. 06-30-594-7359.

Idősgondozást, gyermekfelügyelet vállalkozok. 06-30-224-3718.

Kezdd az évet Izraelben! A Nadav Sarel nemzetközi mozgalom ismét lehetőséget biztosít Izrael támogatására háromhetes önkéntes munka keretében, 2010. január 3-tól 24-ig! Jelentkezés: ljano@freemail.hu vagy 06-20-233-8454.

Neobarokk stílusú ülőgarnitúra, valamint 2 db tálalószekrény eladó. 06-20-440-4862.

Idős ember gondozását vállalkozok, bentlakással is. 06-53-314-4333.

ROKKBAROKKO Bt. készpénzért vásárol: 18., 19. és 20. századi ismert és ismeretlen festők alkotásait, régi bútorokat, ezüst evőeszközöket, bronz, üveg és porcelán dísz tárgyakat, régi szőnyegeket, órákat, régi bizsut, ruhaneműt, varrógépet és mindazt, ami régiséget jelképez. Tel.: 06-70-665-2105.

Kiadó Budafokon, a Kossuth utcában másfél szobás, nem panel, olcsó bérű, harmadik emeleti lakás hosszú távra. 50 ezer forint plusz rezszi. Érd.: 30 9439 577 vagy szanto@inform.hu

Aki ismerte a 20 éve elhunyt MÁRKUS JUDITOT (született 1928-ban, a Dob utcai iskolába járt, utolsó pesti lakhelye Kazinczy u. 27.), kérem, írjon a címre: Schnapp Lea, Harav Zwi Yehuda 5-A, 96103 Jerusalem, Israel.

Kisebbségi helyiségek, ablakok, ajtók festését vállalom. 06-70-244-1924.

Idősek ellátását, takarítást, vásárlást, háztartásvezetést vállal házaspár. 06-30-986-8830.

Barátságos hangulatú német- és angol-órák barátságos áron. 06-20-370-7341.

Megbízható vidéki asszony (52 éves) idősgondozást, betegápolást, gyermekfelügyeletet, házvezetőnői munkát vállal bentlakással. Takarít és remekül főz. Imre Miklósné Elza, 20-356-9046.

Unokája keresi Luger Imréné sz. Róth Jozefina (Ágnes) rokonait. A VII. ker., Csengery u. 3.-ban lakott, 1974-ben bekövetkezett haláláig. E-mail: ab.shwartz@gmail.com, tel.: +972-546-800-495.

24 m²-es üzlethelyiség kiadó a VII. ker., Síp utcában, hosszú távra. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5568 telefonon.

HÁZASSÁG

18 év tapasztalattal várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu

Zsidó szellemiségű, nem dohányzó férjat keres 65 évesig egy 60 körüli, jelenleg Németországban élő, de Pestre települő angoltanárnő, 170 cm magas, sportos, zenét, színházat kedvelő, de nem megalkuvó természetű. Tel.: 00-49-177-971-9157.

Meghívó

Iskolanyitogató beszélgetés az iskolában

Az Amerikai Alapítványi Iskola szeretettel meghív minden kedves Szülőt és Érdeklődőt 2009. november 25-én, 17.30-kor kezdődő Iskolanyitogató beszélgetésére

Ha érdeklődik iskolánk iránt, szeretné megismerni céljainkat, értékeinket, egy jó hangulatú, tea melletti beszélgetéssel megosztaná velünk ötleteit, javaslatait, reményeit az iskolával és gyermeke jövőjével kapcsolatban, akkor legyen a vendégünk!

Ez első lépéseként szolgál egy olyan gyümölcsöző – az iskola és a szülői ház közötti – együttműködésnek, ami lehetővé teszi, hogy a jövőben egységes szellemben, egymást segítve, sikeresen irányítsuk gyermekeink lépteit.

Információ és jelentkezés a nyílt napra:
1075 Budapest, Wesselényi u. 44.
tel.: 322-2843; 342-7143

e-mail: menedzser@aai.co.hu
web: www.aai.co.hu

Amennyiben nem tud az alkalmon részt venni, a többi alkalmon is szeretettel várjuk „Iskolanyitogató” sorozatunkban. Bővebb tájékoztatást honlapunkon talál.

Chanukka a Hunyadi téren

A Hunyadi téri templomkörzet és Generációk Klubja a Fény Ünnepe december 13-án, vasárnap, délután 16 órától ígértes programmal emlékezik.

Élveztes és kedvescsináló:

- Domán István főrabbi ünnepmémorálása
 - Mincha ima és gyertyagyújtás
 - Kozma Klein György kántor énekel a műsorban is szereplő gyerekekkel
 - A Scheiber Sándor iskola színjátszói az ünnephez kapcsolódó kis darabot adnak elő (Nagy Ágnes tanárunk betanításában)
 - Dávid Viktória előadóművész énekel
 - Klezmer!!! A Zmirim együttes programja (művészeti vezető Nagy Anna, Budapest Klezmer Band)

Naná, hogy lesz chanukkai fánk és sok-sok finomság!

Minden érdeklődőt szeretettel vár a körzet és a klub vezetése.

MEGHÍVÓ

A Hegedűs Gyula utcai körzet előljárósága szeretettel meghívja Önt és b. családját a 2009. december 13-án (kiszlév 26.) vasárnap 15.45-kor zsinagógánkban tartandó

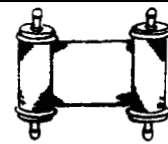
CHANUKKA-ünnepélyre

Köszöntőt mond: Zoltai Gusztáv, a körzet elnöke

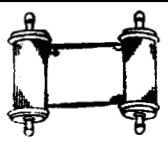
Program:
1. Ima: mincha, máriv
2. Ünnepi gyertyagyújtás (Biczó Tamás kántor)
3. Ünnepi beszéd (Deutsch László főrabbi)
Koncert: a Sabbathsong Klezmer Együttes műsora
Ünnepi fánk, üdítők

Hittestvéri üdvözléssel az előljáróság nevében:

Deutsch László főrabbi Zoltai Gusztáv, a körzet elnöke

IMÁIDÓK

Templomok	Péntek este Nov 20.	Szombat reggel Nov 21.	Péntek este Nov 27.	Szombat reggel Nov 28.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	17.30	10.00	17.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	16.00	9.30	15.50	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	17.30	9.00	17.30	9.00
Thököly út 83.	17.30	9.00	17.30	9.00
Hunyadi tér 3.	16.00	9.00	16.00	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfaluvaros u. 4.	16.00	8.00	15.50	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	16.00	8.00	15.50	8.00
Alma u. 2.	16.00	8.45	15.50	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	16.30	7.30	16.30	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.00	18.00	9.00
Dózsa Gy. út 55.	17.00	9.30	17.00	9.30
Berzevicsy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.	16.00	9.00	15.50	9.00
Dessewffy u. 23.	16.00	9.00	15.50	9.00
Teleki tér 22. (szetárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.00		17.00	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.30		17.30	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	15.50	8.00	15.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	15.50	8.00	15.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Fűrőd u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

November 16. hétfő	Chesván 29.	Jon kippur kátán
November 17-18. kedd-szerda	Chesván 30.-Kiszlév 1.	Ros chodes
November 20. péntek	Kiszlév 3.	Gyertyagyújtás: 3.44
November 21. szombat	Kiszlév 4.	Szombat kimenetele: 4.52

Hírek, események röviden

– A WIZO a következő ülését november 24-én (kedd) 16 órakor a Frankelban tartja.

– **Adományok.** Földes Gábor 100 ezer Ft-ot adományozott az Igaz Emberekért Alapítványon keresztül a Jad Vasem-kitüntetetteknek. Köszönjük.

– **Felhívás!** AZ ORZSE Goldmark Kórusa felvett hirdet. Korhatár nélkül várunk minden érdeklődőt szoprán, alt, tenor és basszus szólamba. Az éneklésben gyakorlatlan, kottaolvasási tudással nem rendelkezők is bátran jelentkezzenek! Próbák: minden hétfőn – ünnepek kivételével – 18 és 20 óra között az ORZSE (Budapest VIII. ker., Békkocsis u. 2.) II. emeleti nagylelőadó-jában.

– **Helyreigazítás.** Előző számunk-

ban hibásan jelent meg az egyik adományozó neve. Helyesen: Roboz István küldött 80 000 Ft-ot a Szerettkórház részére.

– **A Szerettkórházban** már hagyományra vált, hogy a családdal közösen minden évben megünnepeljük a 100 éves vagy annál idősebb betegek születésnapját. Ezt történt most is, amikor a kórház dolgozói tortával köszöntötték a 105 éves Dusi nénit, Somogyi Imrénéit. A rövid megemlékezésen részt vett a VI. kerület polgármestere, Verók István is. Az ünnepi torta elfogyasztása után a szellemi frissességét a mai napig megőrző ünnepelt kedves szakokkal köszönte meg a jókívánásokkal.

– **Szeretettel várjuk** az érdeklődőket Domán István főrabbi sorozatának következő előadására, melynek címe: Zsidók az ókorban. Időpont: 2009. november 24., kedd, 18 óra. Helyszín: 1067 Bp., Hunyadi tér 3. félemelet, 6-os kapukód.

– **A Debreceni Egyetem** Orvos-és Egészségtudományi Centrum központi tantermének előterében felavatták V. Majzik Mária szobrászművész „In memoriam Anna Frank (1929-1945)” című domborművét. Prof. Dr. Parragh György egyetemi tanár és Peter Wilhelm kandidátus beszédét követően Prof. emeritus Dr. Gergely Judith mondta el Anna Frank történetét a külföldi hallgatónak.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10-18 óra között. Telefon: (1) 455-33-33. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

Halálozások

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy hosszú szenvedés után, életének 65. évében, 2009. október 23-án elhunyt **Kárpáti István**. Temetése 2009. október 30-án, pénteken, 11.00 órakor volt a Kozma utcai izraelita temetőben. A gyászoló család. (x)

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft. Nyomtatás:

VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

Hódmezővásárhelytől Prágáig

A hódmezővásárhelyi zsidó hitközség, mint ahogyan erről már korábban beszámoltunk, jó kapcsolatot ápol bel- és külföldön egyaránt a hitsorsosokkal. Ismeretségi körünk tovább bővült, hiszen a közelmúltban Prágába látogattunk el.

Városunk zsinagógáját 1857. május 15-én *Löv Lipót* (1811–1875), a Morva-földről származó, szabadságharcos, szegedi rabbi, aki elsőként szövegét magyarul a templomi szöszékről, avatta föl. Utódja a Tisza-parti nagyváros rabbiszékében a világhírű botanikus, *Löv Immánuel* (1854–1944), aki ugyancsak nagyra értékelte és tisztelte a bölcs cádikok, *Seltmann Lajos* (1854–1932) és *Weisz Pál* (1908–1998) főbbiek vezette vásárhelyi zsidóságát.

Utazásunk egyik motívuma a Löw család eredetéhez fűzhető, ugyanis felmenői között van a Gólemet készítő prágai főrabbi. A másik el nem hanyagolható tényező a cseh főváros ősi, josefovi (józsefvárosi) zsinagógáihoz köthető. Hitközségünk vezetői már korábban meggyeztek a találkozás időpontjában *Frantisek Bányai*val, a prágai Zsidó Vallási Közösség elnökével.

Közel ezeréves múltra tekint vissza a Moldva-parti metropolisz zsidósága. 1067-ben II. Vratislav (1061–1092) Vysehrad (Magasvár) elővárosból telepítette be a Josefov kerületbe a hittestvéreket. A prágai gettet csak 1906-ban bontották le, helyére modern palotát kerütek. A hét templom közül több megőrizte eredeti, középkori formáját. A zsidó városrészt hitélet, kultúrája, gazdasági élete a katasztrófák, megpróbáltatások, súlyos diszkriminációk ellenére is virágzott.

Kiemelt programként szerepelt Prága szívesen látogatott, megcsodált zsinagógáinak felkeresése. Velünk együtt turisták, zarándokok sokasága árasztja el a gótikus Régi-új (1280), a Magas (1568), a Klaus (Rabbi Löw tanításainak helyén épült), a Pinkas, az újabbak közül a Spanyol (1868) és a Jeruzsálem (1903–1906) zsinagógát. Nem maradhatott el a régi temető felkeresése sem, ahol örök álmukat alusszák a

Frantisek Bányai (Prága), Erdélyi Miklós, Erdős László

prágai zsidóság jelei, köztük *Rabbi Jehuda Löw ben Becalél* (1523–1609), számtalan legendának, köztük a Gólemnek is létrehozója.¹ *Erdős László* elnököt, *Erdélyi Miklós* ügyvezető elnököt és e sorok íróját a maga nemében páratlan, 18. századi építésű színházban² fogadta Frantisek Bányai elnök úr. A megbeszélésen elhangzott, hogy a soá csehországi áldozatainak száma meghaladja a 77 ezret; a Pinkas zsinagóga külső és belső falaira főlvesték a náci által elpusztított valamennyi csehországi zsidó áldozat nevét. Szó esett napjaink csehországi és prágai viszonyairól. A jelenlegi cseh kormány hozzáállása a zsidóság helyzetéhez rendkívül pozitív, példaértékű, éppen ezért nem véletlen az amerikai és izraeli befektetők érdeklődése a lehetőségek iránt. Több kiemelkedő projekt valósult meg az utóbbi években. A templomok hitéleti, muzeális szerepvállalásukon túl kulturális missziót is teljesítenek. Ottjártunkkor öles plakátokon komolyzenei hangversenyt hirdettek a Spanyol zsinagógába. Több helyen tartanak sabbátot, két „utazó” rabbi is közreműködik az ünnepeken. Mintegy háromezer főre terjed ki a vallását gyakorló cseh zsidóság száma.

Furcsa közjátéknak is fülantúja voltam. Az egyik magyar csoport fi-

atal idegenvezetője a Régi-új zsinagógánál szakszerű, korrekt tájékoztatója után megjegyezte: a zsidónevedben azért lehet látni rendőröket, mert provokatív jelleggel újnácik is szoktak masírozni.

Bányai elnök úr viszont aggodalmát fejezte ki a magyarországi antiszemitizmussal kapcsolatban.

A prágai hitközség vezetője szenvedélyes gyűjtője a régi képeslapoknak. Könyve is jelent meg e témában.³ Kollekciónak már külföldi nagyvárosokban is bemutatta. Budapesti kiállítása után lehetőséget teremtünk, hogy városunk lakói is megcsodálhassák muzeális darabjait.

Szigeti János

¹ Rabbi Löw kabbalista, Talmud-tudós, csillagás és asztrológus. A legenda szerint ő hozta létre a Gólemet, az agyagóriást, amely Löwnek szolgált. A sáremer egy ízben törtűzött, alkotója fékezte meg, s a Gólem darabokra tört.

² A színház 1580-ban épült, mai rokokó külsejét 1763-ban kapta. Az egyik toronyóra mutatólapiján az órákat héber betűkkel tüntették föl, és a mutatók visszafelé járnak.

³ Jamim mikedem. Staré zidovské pohlednice; period jewish postcards.

Külföldi kitekintő

A posztszovjet térségből történt tömeges bevándorlás következtében a Németországban élő zsidók száma az elmúlt két évtizedben megnégyesződött, és elérte a 120 000 főt. Zsidó származásukra mintegy 220 ezren hivatkoztak, de a vallási törvények előírásainak csak az újonnan érkezettek ötven százaléka felelt meg. A bevándorlási hullám fellendítette a közösségi életet, számos új zsinagóga épült, és a rabbik száma háromszorosára növekedett. A legutóbbi évek viszont fordulópontot jelentettek, mert a keletről érkezők száma lényegesen csökkent. A Németországi Zsidók Központi Tanácsához jelenleg 107 hitközség, illetve szervezet tartozik.

Az amszterdami Anna Frank Ház rendezésében az egyik moszkvai középiskolában Anna Frank-vándorkiállítás nyílt. A bemutató keretében szemináriumot rendeztek a Bergen Belsen-i koncentrációs táborban 1945 márciusában elpusztult zsidó lány emlékére. A kiállítás végigkíséri Anna Frank életét a frankfurti szülőháztól a Hollandiában eltöltött éveken át a végső megoldás színhelyéig. A már ötven országban bemutatott vándorkiállítást mintegy tizenkét millió látogató kereste fel, akiknek a többsége diák volt. Anna Frank június 12-én lett volna nyolcvan éves.

A Svéd Királyi Tudományos Akadémia az idei kémiai Nobel-díjat két amerikai kutatónak és az izraeli Ada E. Jonat asszonynak, a Weizmann Intézet munkatársának ítélte. A tudósok a sejtek fehérjegyárai, a riboszómák szerkezete működésének a vizsgálatáért kapták a ma-

gas kitüntetést. Jonat asszony az első izraeli nő, aki a tekintélyes tudományos elismerésben részesült. A kémiai Nobel-díjjal mostanáig 156 tudóst, de mindössze négy hölgyet tüntettek ki, köztük Marie Curie-t és lányát, Irène Joliot-Curie-t. Simon Peresz izraeli államfő is gratulált Ada E. Jonat díjához.

Hivatalos adatok szerint 2009 első félévében 631 antiszemita akciót regisztráltak Franciaországban, szemben a teljes múlt évre vonatkozó 474 esettel. A provokációk több mint a fele januárban, az izraeli hadsereg gázai tisztogató művelete idején történt. A januári csúcsot nem számítva, 2008 hasonló időszakához képest az antiszemita cselekedetek és fenyegetések száma az idén 42 százalékkal növekedett az országban. A zsidó közösség védelmi szolgálata szerint az év elején történt támadások elkövetőit a palesztinokkal rokonszenvező szervezetek éles antizionista és Izrael-ellenes kampánya bátorította.

Kovács

Tisztelt szerkesztőség!

A szeptember 1-jei Új Élet hasábjain talákoztam *Siklósi Vilmos* igen nívós cikkével: „Még Magyarországból, a Hazából”. Szeretnék néhány gondolatot hozzáfűzni a fent említett íráshoz. Nagymamám hét fiúnak adott életet, a hetedik meghalt, lehet, hogy a háború hősi halottja, és talán épp ő az, aki *Emőd Tamás* költőnek az ihletet adta *Züm züm* című verséhez. *Emőd Tamás* nagy magyar költő volt, magyarabb a magyarnál, de valahogy feledésbe ment. A mai szélsőjobboldalnak ajánlanám figyelmébe az alábbi költeményt. Röviden: voltak „jó magyar zsidók” vagy „jó zsidó magyarok”.

Irsai Tamás

Züm züm

*A temető kert külső szegleténél
Amerre nem jár villamos se már,
Találkozott egymással két picinyke
Recézett hátú pettyes kis bogár.
Az egyik szól: „Mi hír a nagyvilágban?”
A másik szól: „Nem hallok semmi jót,
Rebesgetik, hogy fenn az emberek közt
Sok bajt csinálnak egynémely zsidók
Züm züm, züm züm,
Sok bajt csinálnak egynémely zsidók.”*

*Szólott az egyik pettyes kis bogárka:
– „Sok bajt csinálnak? Furcsa.*

*Hát mi baj?”
És szólta a másik pettyes kis bogárka:
– „Baj az hogy szörnyen destruktív e faj.”
– „Be furcsa szó, – mondotta rá az első, –
Mit is jelent ó mondja mondja már!”
– „Destruktív az, ki nem használ
csupán árt.”*

*Mondotta rá a másik kis bogár
Züm züm, züm züm,
Mondotta rá a másik kis bogár.*

*– „Ahá, tudom már, – szólta a kis bogárka, –
Ismertem én egy destruktív zsidót,
A föld alatt négy deszka közt feküdt és
Ki volt a név rá téve: Schwartz Lipót.
Hogy fogaimnak nem használ csupán árt,
Mihelyt kikezdem észrevettem én,
A jobb mellében egy ólomgolyó volt
S egy vaskereszt a melle bal felén
Züm züm, züm züm,
Egy vaskereszt a melle bal felén.*

Primo Levit méltatták az olasz intézetben

A Budapesti Olasz Kultúr-intézetben Primo Levire emlékeztek születésének 90. évfordulóján. Ez alkalomból megjelent az Angyali pillangó című novelláskötet is.

Az intézet igazgatója, *Salvatore Ettore* művészettörténész a IX. Olasz Nyelv Hete a Világban rendezvénysorozat keretében ezen esemény megszervezésével emlékezett meg az auschwitzi koncentrációs táborba deportált híres olasz író-kémikusról.

A rendezvény keretében az Olasz Kémiai Társaság (ICCOM-CNR, Firenze) nevében *Gianna Reginato* mondott köszöntőt, majd *Luigi Dei* (Firenzei Egyetem) tartott előadást „Primo Levi író és kémikus tanításai” címmel.

Irodalmi munkásságát *Székács Vera*, az író Angyali pillangó című novelláskötetének szerkesztője és válogatója és *Fried Ilona* (ELTE, Budapest) fordított beszélgetéséből ismerhettük meg. Levi négy novelláskötetet, két regényt és két verseskötetet írt. Kiemelték a 80-as évek első felében megjelent két memoárkötetét: „Az ember ez” (1994) és a „Fegyvernyugvás” (1963). Levi „Akik megmenekültek és odavesztek” című esszékötetét 1990-ben jelent meg Magyarországon. „Szívbemarkoló a könyv, az egész auschwitzi jelenségről szól, ez érintette meg legjobban az embereket. Az Angyali pillangó, melyet négyen fordítottak, Primo Levi novellásköteteinek kvintesszenciája” – állapította meg Fried Ilona. „Az angolszász világban az egyik legfontosabb író, mert rendkívül magas színvonalú prózát művelt. A természet, a tudomány és a társadalom összekapcsolása, az emberek iránti érdeklődése jól láthatóak no-

1919. július 31-én született Torinóban, zsidó származású szülők gyermekeként. Primo Levi 1937-ben érettségizett, majd ezt követően beiratkozott a torinói egyetem kémia szakára. 1938-ban a faji törvények, a zsidók elleni diszkrimináció miatt eltűnik a közoktatásban való részvételtől. Levinek, aki vizsgáival jól áll, nehézségei támadnak, hogy témavezetőt találjon a szakdolgozatához. 1941-ben diplomázik le, kitűnő eredménnyel, de szakdolgozatát – melyen a következő meghatározás szerepel: „zsidó faj” – fizikából írja.

Kémikusként helyezkedik el Milánóban, 1942-ben csatlakozik az akkor illegálisban működő radikális-liberális szervezethez, az Akciópárthoz (Partito d’Azione). 1943 decemberében elfogják, és deportálják Auschwitzba. Itt marad 1944 februárjától 1945 januárjáig. Miután kalandos úton visszatér Torinóba, egy festékgyárban helyezkedik el, ahol nyugdíjba vonulásáig dolgozik. Ezzel párhuzamosan elkezd írni. A koncentrációs táborban szerzett traumátikus tapasztalat egy életre meghatározó élmény lesz számára, majdnem ötven éven át foglalkozik a témával, egészen 1987-ben bekövetkezett tragikus haláláig.

velláiban. Az olasz nyelv mestere, minden szava telitalálat, félelmetes erejűek jelzői” – tudhattuk meg a beszélgetésből, mely egyben kedvcsináló is volt, hogy jobban belemélyedjünk Levi írói munkásságába, de legalább elolvassuk néhány írását.

Gémesi Brigitta

A Régi-új zsinagóga